

**Lennosta uudelle uralle.
Kertomuksia matkustamopalveluhenkilöiden
uramuutoksista ja uusista koulutuspoluista covid-19
pandemian aikana**
Minna Virevesi

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2023
Opettajankoulutuslaitos
Ohjausalan koulutus
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Virevesi, Minna. 2023. Lennosta uudelle uralle. Kertomuksia matkustamopalveluhenkilöiden uramuutoksista ja uusista koulutuspoluista covid-19 pandemian aikana. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajan koulutuslaitos. Ohjausalan koulutus. 80 sivua.

Tutkimuksessa tarkastellaan matkustamopalvelualan henkilöstön kertomuksia uudelle koulutuspolulle lähtemisestä covid-19 pandemian ja ilmailualan kriisin aikana. Tutkimuksen tehtävänä on kuvata, miten uudelle koulutuspolulle on päädytty työelämän muutostilanteessa ja millaisia päämääriä uramuutokselle on asetettu. Lisäksi tutkimuksessa kuvaillaan uramuutoksiin liittyvää toimijuutta.

Tutkimuksessa on narratiivinen tutkimusote. Tutkimuksen aineisto koostuu seitsemästä kertomushaastattelusta ja aineiston analysoinnissa on käytetty narratiivien analyysia ja narratiivista analyysia. Narratiivien eli kertomusten analyysi on toteutettu aineistolähtöisenä temaattisena analyysinä. Narratiivisessa analyysissa aineistosta on rakennettu tyypittelyn ja juonianalyysin avulla kolme mallitarinaa uudelle koulutuspolulle lähtemisestä.

Tutkimuksen kertomuksista ilmeni, että työn ennakoimaton muutostilanne koettiin mahdollisuutena kouluttautua uudelle uralle. Keskeisiksi syiksi uramuutokseen mainittiin matkustamopalvelualan epävarmat näkymät, työn muutokset, elämänarvot ja kehittymisen halu. Uramuutoksiin liittyvät suunnanotot ja toimijuus näyttäytyivät yksilöllisinä prosesseina, joita viitoittivat elämäntilanteet sekä tulevaisuuden toiveet ja tavoitteet. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että sattumat avittivat uudelle koulutuspolulle lähtemistä ja syyt uramuutokseen olivat yksilöllisiä, elämänteemoihin ja -arvoihin liittyviä asioita, joita toteutettiin omakohtaisina valintoina ja suunnanottoina työn muutostilanteessa.

Asiasanat: uramuutos, sattuma, uramuuntuvuus, narratiivinen tutkimus, matkustamopalveluala

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
SISÄLTÖ	3
KUVIOLUETTELO	5
1 JOHDANTO	6
1.1 Tutkimuksen taustaa	8
1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	8
2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEITÄ JA AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA	10
2.1 Ura käsitteenä ja uratutkimuksista.....	10
2.2 Uramuutokset.....	14
2.3 Ammatillinen toimijuus	16
2.4 Matkustamopalvelutyö muutoksessa	18
3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA	20
3.1 Suunnitellun sattuman teoria.....	21
3.2 Uran rakentamisteoria.....	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	27
4.1 Narratiivinen tutkimusote	27
4.2 Tutkimukseen osallistujat.....	30
4.3 Aineiston keruu.....	31
4.4 Aineiston analysointi.....	33
4.4.1 Narratiivien temaattinen analyysi	33
4.4.2 Temaattinen analyysi prosessina	35
4.4.3 Narratiivisen analyysin toteutus.....	39
4.4.4 Kulttuuriset mallitarinat.....	41
4.5 Eettiset ratkaisut ja tutkijan asema	42

5	TULOSTEN TARKASTELU	46
5.1	Narratiivien analyysin tulokset	46
5.1.1	Sattumat.....	49
5.1.2	Syyt.....	50
5.1.3	Toimijuus.....	53
5.2	Narratiivisen analyysin tulokset.....	56
5.2.1	Merkityksellisyyden metsästäjän tarina	57
5.2.2	Sattuman siivittämän tarina.....	57
5.2.3	Uupumattoman uramuuntajan tarina.....	58
6	POHDINTA.....	59
6.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	59
6.2	Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusaiheita	64
	LÄHTEET	68
	LIITTEET.....	79

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Ilmailualan kaksoiskriisi.....	8
Kuvio 2. Brownin ja Clarcken kuusivaiheinen teema-analyysi.....	35
Kuvio 3. Ensimmäinen temaattinen kartta	37
Kuvio 4. Keskeiset narratiivien analyysin tulokset teemakarttana	38
Kuvio 5. Sattumat, syyt ja toimijuus uramuutoksessa	48

1 JOHDANTO

Suomen ilmailualalla 2020-luku on ollut turbulenttinen ja tulevaisuus on näyttäytynyt alan työntekijöille epävarmana. Koronapandemia, Venäjän sotatoimet Ukrainassa ja Venäjän ilmatilan sulkeutuminen eurooppalaisilta lentoyhtiöiltä ovat aiheuttaneet taloudellisia ja tuotannollisia ongelmia monille yrityksille, ja tulevaisuuden toimintasuunnitelmiin on liittynyt paljon riskejä. Ilmailualan äkillinen kriisiytyminen koronakevällä 2020 johti matkustamopalvelualan henkilöstön lomautuksiin sekä säästötalkoisiin ja muutosneuvotteluihin. Monet pitkän työuran tehneistä matkustamopalvelualan ammattilaisista ovat lähteneet työn muutoksissa kouluttautumaan uuteen ammattiin.

Kantola (2022) on kuvannut koko 2000-lukua uhattujen ammattien ja epävakauden ajaksi: Kantola kirjoittaa, että nykypäivän talouden ja työelämän muutokset näyttävät epävarmoina ja toimimattomina työmarkkinoina, työn kiristyvinä tehokkuusvaatimuksina ja katkonaisina työurina. Koivunen ja kumppanit. (2012, s. 6) kuvailevat, että nykypäivän työurille on pirstaleisuuden lisäksi ominaista ennakoimattomuus, monimuotoisuus ja ammatillinen moniosajuus. Globalisaation ja teknologian nopean kehittymisen myötä perinteisten töiden sekä palveluammattien tilalle on tullut korkeaa koulutusta tai uusia asiantuntijataitoja vaativia tehtäviä, jotka edellyttävät työntekijöiltä jatkuvaa oppimista (Kantola, 2022; Siltala, 2017; Asplund ym., 2015). Kantola (2022) arvioi, että yhteiskunnallisen rakennemuutoksen ja työelämän murroksen seurauksena Suomesta katoaa vuosittain yli 200 000 työpaikkaa.

Pyöriä ja tutkijakollegat (2019, s. 140) kirjoittavat, että tilastoja tarkastellen nykyinen työelämä ei näytä kovin synkälle, sillä palkkatyö on edelleen yleisin työnteon muoto, eivätkä epätyypilliset työsuhteet ole juuri yleistyneet viime vuosina. Pyöriä ja kumppanit (2019, s. 144, 157, 159) toteavat kuitenkin, että nykyään työmarkkinat elävät jatkuvassa muutoksessa: uusia töitä syntyy, tuottamattomia työpaikkoja katoaa ja työtehtävien osaamisvaatimukset sekä sisältö muuttuvat nopeasti digitalisaation ja teknologisen kehityksen myötä.

Tulevaisuuden ennakoimattomuus luo epävarmuutta ja työelämän rakennemuutoksiin liittyvä irtisanomisten sekä lomautusten uhka aiheuttaa stressiä, pelkoja ja turvattomuutta (Savickas, 2012, s. 13). Epävarmuuden ja katkonaisten työurien lisäksi töiden sisällölliset uudistukset, osaamisen päivittäminen ja tekemisen tehostaminen kuormittavat monia työntekijöitä (Pyöriä ym., 2019, s. 160). Pyöriä tutkijakollegoineen (2019) ehdottavat, että epävarmuuden hallitsemiseksi ja toimeentulo-ongelmien hillitsemiseksi suomalaisen yhteiskunnan sosiaali- ja työttömyysturvaa pitäisi parantaa ja koulutusmahdollisuuksia sekä ammatillisen osaamisen kehittämistä pitäisi tukea, sillä koulutuksen puutteen tiedetään olevan yksi suurimmista työttömyysriskeistä.

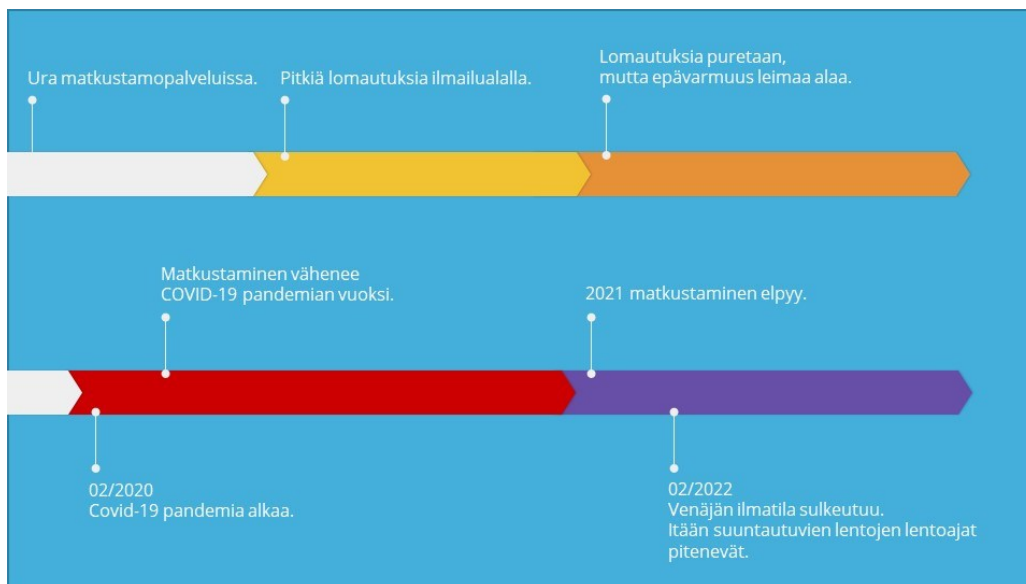
Savickas (2012, s. 12–14) esittää, että osaamisen päivittämisen ja kouluttautumisen ohella yksilön täytyy kehittää myös uudenlaisia, joustavia uramuuntuvuuden taitoja selvitäkseen kaikista nykypäivän ennustettavista ja ennustamattomista muutoksista. Savickasin ja kumppaneiden (2009, s. 241–242) mukaan ihmisen olisi kyettävä murrostilanteissa tunnistamaan itselleen merkityksellisiä elämäntilanteita ja luomaan pirstaleista uraa kokoavia kertomuksia. Savickas (2012, s. 12–14) näkee yksilöt 2000-luvun maailmassa oman elämäntilanteensa aktiivisina suunnittelijoina, uran rakentajina ja minuutensa kertomuksen koostajina.

Kantola (2022) kuvaa osuvasti, että nyky-yhteiskunnissa elämän pysyvin piirre on jatkuva muutos, johon monien pelonsekaisten tunteiden lisäksi liittyy myös uusiin asioihin tarttumisen mahdollisuus. Covid-19 pandemia ja Venäjän ilmatilan sulkeutuminen aiheuttivat ilmailualalle taloudellisen ja tuotannollisen kaksoiskriisin. Kaksoiskriisin luoma työn epävarmuus ja matkustamopalvelutyön viime vuosien muutokset ovat saaneet monet alan työntekijät hakeutumaan uusille koulutuspoluille ja rakentamaan uramuutosta. Tarkastelen tässä opinnäytetyössä matkustamopalvelualan ammattilaisten kertomuksia uusista koulutus- ja uravalinnoistaan covid-19 pandemian ja ilmailualan kaksoiskriisin aikana.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tutkimukseni taustalla on covid-19 pandemian ja Venäjän ilmatilan sulkeutumisen aiheuttama ilmailualan kriisiytyminen, joka johti matkustajaliikenteen hiipumiseen, lentoreittien karsimiseen ja matkustamopalvelutyön vähenemiseen. Ennakoimattomat globaalit tapahtumat ja ilmailualan kriisi merkitsivät alan työntekijöille pitkiä, jopa kaksi vuotta kestäneitä lomautuksia ja epävarmuutta uran jatkuvuudesta. Käytän tekstissäni vuosien 2020–2022 tapahtumista termiä ilmailualan kaksoiskriisi. Kuvaan kaksoiskriisin tapahtumia ja ajoittumista sekä sen seurauksia kuviossa 1.

Kuvio 1. Ilmailualan kaksoiskriisi

Kuviossa 1 esitetyn kaksoiskriisin aiheuttaman epävarman työtilanteen myötä moni pitkän uran matkustamopalvelualalla tehneistä henkilöistä on lähtenyt uudelle koulutuspolulle. Haltia (2014, s. 247) kuvaa, että uudelleenkouluttautumisen avulla haetaan varmuutta omalle työllistymiselle ja samalla halutaan avata uusia, itselle soveltuvia mahdollisuuksia sijoittua työmarkkinoille. Vanttajan ja Järvisen (2006, s. 27) mukaan elinikäinen oppiminen, työelämän erilaisten valmiuksien kehittäminen ja kouluttautuminen ovat keskeisiä keinoja pärjätä epävarmassa työelämässä.

1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tehtävänä on kuvailla matkustamopalvelualan ammattilaisten kertomushaastatteluissa esiintyviä asioita, jotka ovat covid-19 pandemian ja sen aiheuttaman ilmailualan kriisin aikana myötävaikuttaneet heidän uramuutos- ja opiskelupäätöksiinsä. Samalla tarkastelen uudelleen koulututtavien tulevaisuuden suunnitelmia ja millaisia muotoja toimijuus saa epävarmassa työelämän tilanteessa ja uramuutoksessa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten uudelle koulutuspolulle on päädytty työelämän muutostilanteessa?
2. Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia ja tavoitteita uudelle koulutuspolulle lähteneiden kertomuksissa esiintyy?

Laadullisessa tutkimuksessani on kokonaisvaltainen narratiivinen lähestymistapa. Heikkinen (2018) kuvaa, että narratiivisen tutkimusotteen avulla on mahdollista tarkastella ihmisten kertomuksia muutoksista tiettyssä ajassa ja paikassa sekä selvittää erilaisia tapahtumakulkuja. Syrjälä (2018) esittää, että kertomuksellisuus on erityinen tapa tutkia ihmisten kokemuksia ja elämän käännekohtia ja tuoda esiin haastateltavien ääni ja näkemykset. Tuomi ja kumppanit (2021, s. 186–187) toteavat, että määrällisen työmarkkinainformaation ohella nykypäivän yksilöllisten ura- ja koulutusvalintojen tueksi tarvitaan lisää laadullista ja kokemusperäistä tietoa työn muutostilanteista.

Koronapandemian aikana tehtyjä uramuutoksia on tutkittu toistaiseksi vähän (Kim, 2022; Drosos, 2021). Kertomukselliset tutkimushaastatteluni ja niissä esiintyvät kuvaukset aikuisiän koulututtautumisesta ja uramuutoksista ovat ajankohtaisia ja yhteiskunnallisesti kiinnostavia, koska elinikäinen oppiminen, työurien pidentäminen ja työllistyminen ovat jatkuvasti poliittisten päättäjien ja kansainvälisten talousorganisaatioiden keskeisinä tavoitteina (Kinnari, 2020, s. 23–24; OECD, 2021; Valtioneuvoston julkaisuja 2023:8).

2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEITÄ JA AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA

Harvat työurat ovat enää 2000-luvulla yhden tai kahden organisaation sisällä rakentuvia työtehtävien lineaarisia jatkumojä (Savickas, 2012, s. 13). Kuurila (2014, s. 46–47) mukaan jälkiteollisen, 2000-luvun yhteiskunnan työsuhteita kuvaa monimuotoisuus ja työurissa korostuvat yksilölliset valinnat ja työelämän epävakaus. Tuomi ja kumppanit (2021, s. 10–11) kuvailevat, että nykyajan ihmisen elämään mahtuu useita ennakoimattomia uramuutoksia, nivelkohtia, kouluttautumista ja valinnan paikkoja: Yhteiskunnan rakennemuutoksessa ja työn murroksessa työntekijöistä on kehkeytynyt elinikäisiä oppijoita, sarjatyönhakijoita ja yrittäjämäisiä oman osaamisensa kaupustelijoita. Perinteisten pysyvien urapolkujen katoamisen, työn sisällöllisten muutosten sekä elinikäisen oppimisen vaatimusten myötä uramuutoksia ja uusia koulutusvalintoja tekevät nykyään monet ainakin yhden ammatillisen urapolun läpi kulkeneet aikuiset (Savickas ym., 2009, s. 240). Sitran tutkimustiedon (2017) mukaan jopa kuusi kymmenestä Suomen työikäisestä vaihtaa ammattia työuransa aikana ja heistä joka toinen on opiskellut uuden ammatin tai tutkinnon aikuisiällä.

2.1 Ura käsitteenä ja uratutkimuksista

Suomen kielessä työura-käsitteellä tarkoitetaan yksilön elämän aikana kertyneitä työtehtäviä ja työhistoriaa kokonaisuutena. Usein työura mielletään nousujohteiseksi tieksi tai matkaksi kohti vastuullisempia työtehtäviä (Pyöriä, 2020, s. 96). Englannin kielessä uraa tarkoittava sana career juontuu latinan kielen sanasta carraria, joka tarkoittaa kärrytietä (Gunz & Peiperl, 2007, s. 3). Arthurin ja Lawrencen (1984, s. 1–3) mukaan urakäsitteeseen liittyvät englannin kielessä keskeisinä teemoina työ, elämäntarkoitus, kehitys ja aika: Työhön yhdistyvänä käsitteenä ura määritellään jatkuvana ammatillisena tekemisenä, jonka yksilölliset seuraukset näkyvät kehityksenä. Lähteenmäki (1995, s. 26) kirjoittaa,

että käsitteitä ura ja työura käytetään eri tieteenaloille sijoittuvissa nykytutkimuksissa toistensa synonyymeina ja niihin liitetään erilaisia lähikäsitteitä, kuten ammatillinen ura, organisatorinen ura, elämänura, urakulku, urapolku, urakehitys ja uramuutos, jotka täsmentävät asiayhteyttä ja tutkimuskohdetta.

Monista näkökulmista käsitelty ja monitieteinen uratutkimus on saanut osakseen runsaasti kritiikkiä ja tutkimuksia on arvosteltu terminologian sekavuudesta sekä yksipuolisista lähestymistavoista (Gunz & Peiperl, 2007, s. 7; Lähteenmäki, 1995, s. 22–23). Pyöriä (2020, s. 96–97, 130) on todennut, että työuralla tarkoitetaan eri yhteyksissä ja eri tieteenaloilla erilaisia asioita ja työurien tutkimus on kokonaisuudessaan sirpaleista ja käsitteiltään kirjavaa. Samoin LaPointe (2011, s. 14–15) esittää, että uran määritelmiä on lukuisia ja niitä käytetään tieteenaloilla vaihtelevasti ajankohdan ja valitun tutkimusnäkökulman mukaisesti.

Perinteisissä organisaatio- ja johtamistutkimuksissa työura on käsitteellistetty merkitsemään katkeamatonta työtehtävien jatkumoa ja työuralla menestymisen kriteereinä on pidetty ylennyksiä ja palkankorotuksia. Nykypäivänä työmarkkinoiden nopeiden muutosten ja työelämän ennustamattomuuden myötä ura mielletään yleisesti yksilön henkilökohtaisena projektina, kun työntekijän ja työnantajan välinen sitoutuneisuus on vähentynyt. (Koivunen ym. 2012, s. 11.) LaPointe (2011, s. 16–18) toteaa, että nykyaikainen uratutkimus ja uudistuneet uramallit kuvaavat usein uudenlaisiin yhteiskunnallisiin toimintaympäristöihin soveltuvia, yksilöllisiä urapolkuja ja niiden rakentumista epävarmoilla työmarkkinoilla.

Epävarmuuden sietämistä ja urien ennakoimattomuutta sekä yksilön aktiivisuutta korostavia, tunnettuja urakuvauksia ja -malleja ovat Arthurin ja Rousseau'n (1994) rajaton ura ja Hallin (1976; 1996) proteaaninen eli muuntautumiskykyinen ura. Arthurin ja Rousseau'n (1996, s. 3, 11–12) rajaton ura painottaa yksilöiden liikkuvuutta työmarkkinoilla sekä yksilöiden siirtymiä yli ammatti- ja organisaatorajojen. Hallin (1976, s. 201; 2004) proteaaniseen uraan liittyvät kiinteästi jatkuva oppiminen ja ammatillisten verkostojen luominen sekä

yksilön vastuu omasta urasta ja yrittäjämäinen oman uran johtaminen ja rakentaminen.

Lähtenmäki (1995, s. 29) tuo esiin, että uratutkimuksissa uran käsitettä voidaan lähestyä objektiivisesta tai subjektiivisesta näkökulmasta. Objektiivisella työuralla viitataan työurien sosiaalisiin ja kulttuurisiin ympäristöihin ja siihen sisältyvät tutkinto- ja ammattinimikkeet, tittelit ja erilaiset organisatoriset kategorisoinnit. Objektiiviseen työuraan liittyvät kiinteästi myös organisaatioiden arvot, normit ja sekä kulttuuriset odotukset (Marttila, 2015, s. 23). Objektiivinen ura muodostuu erilaisista urapoluista ja toisiaan seuraavista hierarkkisista tasoista työntekijän edetessä tehtävästä toiseen (Lähtenmäki, 1995, s. 29–30).

Subjektiivisella uratulkinnalla viitataan työuran persoonalliseen ulottuvuuteen sekä yksilön omiin tulkintoihin ja selityksiin omasta uratilanteestaan (Savickas, 2002, s. 152; Marttila, s. 2015, s. 23). Subjektiivisessa uratulkinnassa urakehitys ymmärretään elämän läpi jatkuvaksi ammatilliseksi oppimisprosessiksi, jota ohjaavat yksilön arvot, tavoitteet, uran ulkoiset tekijät, ympäristö sekä odotusten kokonaisuus (Lähtenmäki, 1995, s. 29–31). Subjektiivisessa tulkinnassa urakehitystä arvioidaan tarkastelemalla työn asemaa ja merkitystä yksilön elämänkentässä (Onnismaa 2007, s. 80–81). Kuurilan (2014, s. 61) mukaan subjektiivinen ura ei rajoitu vain palkkatyöhön, vaan ura voi rakentua vapaaehtoistyöstä, palkattomasta työstä tai harrastetoiminnasta. Uraan vaikuttavat asiat ovat yksilön kokemuksissa ja merkityksissä: subjektiivinen ura määrittyy henkilökohtaisten kokemusten perusteella ja ne sidotaan usein yksilölle merkitykselliseksi urakertomukseksi (Marttila, 2015, s. 23; Lähtenmäki, 1995, s. 29–31).

Postmoderneissa ohjausalan teorioissa ja tutkimuksissa ammatti ja työ ymmärretään vuorovaikutteiseksi osaksi elämää ja uran käsite nähdään usein laajempaan kuin työuran käsitteeseen (Vanhalakka-Ruoho, 2015, s. 40). Vanhalakka-Ruoho (2015) kuvaa, että ura tutkimuskohteena kattaa ohjausalan uusissa teorioissa ja malleissa kaikki elämänkulkuun kuuluvat asiat ja ohjausalaan liittyvissä uratutkimuksissa yhdistyvät monenlaiset elämän teemat, kuten

opiskelu, työ ja koulutus, ammatti, perhe, terveys, vapaa-aika ja kansalaisena toimiminen. Esimerkiksi Pattonin ja McMahonin (2006) nykyaikaisia ura- ja ohjausalan teorioita yhdistelevässä systeemiteoreettisessa viitekehyksessä näkyvät yksilön, yhteiskunnan ja sosiaalisten systeemien vuorovaikutus sekä uravalintojen ja urakehityksen yksilöllinen prosessinomaisuus, johon kuuluvat myös ajallisuus, muutokset ja sattumat.

Nykypäivän yksilöllisiä uria ja uramuutoksia tarkastellaan usein konstruktivistiseen teoriaan pohjautuen ja narratiivisten tutkimusmetodien avulla (McMahon, M. 2018; Savickas, 2013; McIlveen, 2012; Savickas ym. 2009; McAdams, 2001;). Peavy (1999, s. 30, 35) kuvaa, että tieteellisessä tutkimuksessa ja myös ohjausalalla on yleisesti tapahtunut siirtymä paradigmaan, jossa korostuvat yhteiskunnan ja työelämän jatkuvat muutokset sekä niiden moninaiset tulkinnat: Peavyn mukaan nykyihmistä ei enää postmoderneissa tutkimuksissa nähdä pelkästään tiedon vastaanottajana ja prosessoijana, vaan aktiivisena oman tarinansa kertojana, joka luo merkityksiä ja rakentaa maailmaa ja todellisuutta muiden yksilöiden kanssa yhteistyössä.

Postmodernia uratutkimusta ja sosiaalista konstruktionismia edustavan Savickasin (2013) mukaan 2000-luvun urateorioissa korostuvat yksilölliset elämäntekemiseen liittyvät valinnat sekä luovuutta ja jatkuvuutta kuvastavat uratarinat. Tutkija painottaa uran rakentamisteoriassaan yksilöiden elämäntekemisiin ja uramuuntuvuuteen liittyviä kertomuksia ja todellisuuden rakentumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Savickas (2013, s. 150) vertaa yksilöllistä uran rakentamista oman minuuden rakentamiseen ja esittää, että yksilön kertomuksellinen ja subjektiivinen ura luo jatkuvuutta pirstaleiseen työelämään. Savickas ja kumppanit (2009) esittävät, että nykypäivänä urat rakentuvat yksilön tekemien valintojen kautta ja urakertomukset ilmentävät elämäntekemisiä, ammatillista identiteettiä sekä uramuuntuvuuden taitoja työelämän ennakoimattomissa muutoksissa.

Vanhalakka-Ruoho (2015, s. 40) summaa, että nykypäivän postmoderneille uratutkimuksille ja -malleille on ominaista kertomuksellisuus, yksilökeskeisyys ja kokonaisvaltainen elämänsuunnittelu sekä yksilön vastuu uran

rakentamisesta. Lähteenmäen (1995, s. 27) mukaan nykyään työurien tarkastellaan usein ammatillisen identiteetin kehittymisen sekä henkilökohtaisten toiveiden ja kokonaisvaltaisen elämäntilanteen kertomuksina. Suomessa narratiivisuutta uratutkimuksessa ovat soveltaneet ainakin Virkkala (2020) yhteisöpedagogien ammatillisen identiteetin tarkastelussa ja Marttila (2015) opettajien urakertomuksia käsittelevässä tutkimuksessaan.

Kasvatustieteiden alalla Ruohotie (2005, s. 200) näkee uran laaja-alaisesti osaamisen kasvuna, joka ilmenee taitojen ja asiantuntemuksen lisääntymisenä sekä työhön liittyvänä vuorovaikutuksena. Opinnäytetyöni kuuluu kasvatustieteiden ohjausalaan ja siinä on kertomuksellinen tutkimusote. Käytän tutkimuksessani pääasiallisesti uran käsitettä, mutta joissain yhteyksissä ja lähteisiini liittyen käytän myös sanaa työura samaa tarkoittavassa merkityksessä. Savickasin (2002, 2013) sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaavaa uran rakennusteoriaa mukaillen ymmärrän uran yksilön omakohtaiseksi, työelämään liittyväksi konstruktioksi, joka kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja koostuu merkityksellisistä tapahtumista, oppimisesta, kokemuksista ja nykytilanteesta sekä tulevaisuuden suunnitelmista. Olen rajannut opinnäytetyöstäni pois objektiiviset ja organisatoriset uratutkimuksen näkökulmat ja kuvaan yksilöiden kertomusten avulla heidän omakohtaisia eli subjektiivisia kokemuksiaan uudelle koulutuspolulle lähtemisestä ja siihen liittyviä toimijuuden muotoja, jotka hahmottuvat työelämän muutostilanteessa.

2.2 Uramuutokset

Heppner (1998, s. 137) määrittelee uramuutoksen laajasti työelämän muutostilannetta ennakoivaksi yksilön toiminnaksi, joka tähtää työn, työtehtävien, työpaikan tai ammatin vaihtamiseen. Uramuutokseen johtavia ja tutkimuksissa tunnistettuja syitä ovat konfliktit työpaikalla, tyytymättömyys palkkaukseen, puuttuvat vaikutusmahdollisuudet ja vähäiset merkityksellisyyden kokemukset työssä sekä terveydelliset syyt (Masdonati, 2017, s. 249; Maerz & Kmitta, 2012, s. 32–35; Doering & Rhodes, 1989, s. 317–318).

Ahn ja kumppanit (2017) toteavat, että usein uramuutokset saavat alkunsa kielteisistä kokemuksista työelämässä, mutta muutoksen voi saada aikaan myös henkinen kutsumus tai halu päästä tekemään merkityksellisenä koettua työtä. Suomessa uramuutospyrkimyksiä tutkinut LaPointe (2014, s. 21–22) kuvaa, että työssä tapahtuneiden vastoinkäymisten ja työhön liittyvien arvoriitojen ohella kokonaisvaltaiset elämänmuutokset ja kehittymisen halu ovat usein mainittuja alanvaihtoon johtaneita asioita. Almialan (2008, s. 206) tutkimuksessa luokanopettajien alanvaihtoon johtaneina syinä tunnistettiin nuoruuden kypsyttämättömyys ja rohkeuden puute: Tutkijan mukaan unelma-ammattiin uskallettiin hakeutua vasta aikuisena useiden urakokeilujen jälkeen.

Savickas (2013) esittää, että nykyään työelämään kuuluvat olennaisesti erilaiset uramuutokset. Marttilan (2015, s. 22) mukaan nykypäivän työurille on tyypillistä omaan elämäntapaan sopivien valintojen tekeminen ja uran jatkuva työstäminen, mikä edellyttää sopeutumista monenlaisiin työelämän muutoksiin. Muutosalttiissa työelämässä tarkastellaan perusteellisesti omia mahdollisuuksia työmarkkinoilla, kartoitetaan vaihtoehtoja ja ryhdytään vasta sen jälkeen rakentamaan kokonaisvaltaista uramuutosta oman työmarkkina-asemansa kohentamiseksi (Åkerblad, 2014, s. 35; Savickas ym., 2009, s. 240).

Uramuutoksia uudelleen kouluttautumisen avulla on Hostetlerin ja kumppaneiden (2007) mukaan tutkittu yllättävän vähän. LaPointe (2014, s. 17–18, 25–26) esittää, että uratutkimuksen kentällä erityisesti työelämän siirtymät ja niihin liittyvä toimijuus sekä sen reunaehdot kaipaavat lisää tutkimusta työelämän nopeiden muutosten ja ennustamattomuuden myötä. Tarkastelen työssäni narratiivisen lähestymistavan avulla uudelle koulutuspolulle siirtymistä työelämän muutostilanteessa. Uudelle koulutuspolulle siirtymisellä tarkoitan tutkimuksessani sitä, että henkilö on työelämän kriisissä lähtenyt omasta halustaan uudelleen kouluttautumaan tavoitteenaan uudet ura- ja työmahdollisuudet. Tarkastelen seitsemän muutuskertomuksen kautta syitä ja sattumia, jotka ovat vaikuttaneet uramuutospäätökseen sekä toimijuutta, jota uudelle koulutuspolulle lähteminen on vaatinut.

2.3 Ammatillinen toimijuus

Nykypäivän työelämän yllättävät muutokset edellyttävät ihmisiltä yhä enemmän oma-aloitteista toimijuutta. Aktiivinen toimijuus korostuu poliittisissa puheissa ja erilaisissa työelämän kehittämiseen liittyvissä kannanotoissa, joissa toimijuus kehystetään tavoiteltavana kansalaistaitona (Eteläpelto ym. 2014). Toimijuus kuvataan usein työllistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen liittyvänä kyvykkyytenä ja ahkeruutena (Eteläpelto ym. 2014, s. 202).

Toimijuutta tarkastellaan nykyään useiden tieteenalojen, kuten sosiaalitieteiden, kasvatustieteen, psykologian ja antropologian tutkimuksissa (Eteläpelto ym., 2014). Eteläpelto ja muut tutkijat (2014, s. 203) kuvailevat, että toimijuus määritellään eri tutkimusaloilla hieman toisistaan poikkeavalla tavalla ja toimijuuden käsite on moniselitteinen sekä usein ilmenemismuodoiltaan muuntuva. Vähäsantasen ja kollegoiden (2017, s. 7) mukaan toimijuuden käsitteellä viitataan kuitenkin usein aktiivisuuteen, aloitteellisuuteen ja kokemuksiin oman elämän hallinnasta.

Nojaudun tässä tutkimuksessa subjektilähtöiseen sosiokulttuuriseen toimijuuden tutkimukseen, joka Eteläpellon ja kumppanien (2014) mukaan liittyy kiinteästi toimijan ja hänen työympäristönsä suhteeseen, ammatilliseen osaamiseen ja työhön liittyviin kokemuksiin sekä taloudelliseen toimeentuloon. Subjektilähtöisessä sosiokulttuurisessa toimijuuden tutkimuksessa ammatillinen toimijuus määritellään ajallisesti muuttuvaksi prosessiksi, joka näkyy työntekijän valintoina, päätöksentekoina sekä työhön ja ammatilliseen identiteettiin liittyvinä kannanottoina (Eteläpelto ym., 2014, s. 211). Subjektikeskeinen sosiokulttuurinen lähestymistapa tarjoaa näkökulman siihen, miten yksilöt rakentavat uraansa ja neuvottelevat toimijuuttaan elämänsä aikana ja vallitsevan sosiaalisen todellisuuden rajoitteissa ja resursseissa (Vähäsantanen, ym. 2014, s. 210).

Postmoderneissa, 2000-luvun työn muutoksiin liittyvissä uratutkimuksissa ja malleissa toimijuus on aina mukana, kuvaa Vanhalakka-Ruoho (2015, s. 40). Tutkijan mukaan uran rakentaminen nykypäivän työelämään kuuluvissa siirtymisissä vaatii yksilöltä työllistymiseen liittyviä monipuolisia toimintoja, joita

ovat tiedonhankinta, valinnat, päätöksenteot sekä mukautuminen, opiskelu ja itsensä kehittäminen. Hanhimäen ja kumppanien (2021, s. 320) mukaan muutokset yhteiskunnassa ja jatkuva osaamisen laajentaminen työelämässä peräänkuuluttavat tutkimaan uramuutoksiin liittyviä toimijuuden muotoja.

Kuvaan tutkimuksessani matkustamopalvelualan työntekijöiden muutuskertomuksissa esiintyviä ammatillisen toimijuuden muotoja, jotka usein ilmenevät ammatillisina suunnanottoina. Suunnanotot ovat Vanhalakka-Ruohon (2007, s. 10) mukaan elämänsuunnittelua, roolinottoja ja elämän eri osalueiden tehtäviä kattavia prosesseja. Ammatillisilla suunnanotoilla tarkoitan Vanhalakka-Ruohoa (2015) mukailleen elämänkulun siirtymä- ja muutostilanteisiin liittyviä toimintoja, joita ovat päätöksentekotilanteen tunnistaminen ja tietoisuus muutoksen vaatimista toimista, ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien havaitseminen ja valintavaihtoehtojen syventäminen ja varsinainen päätöksenteko. Myös Savickas (2013, s. 156) on uran rakennusteoriassaan kuvannut samanlaisia toiminnan muotoja uramuutoksiin liittyvän uramuuntuvuuden vaiheina. Muutostilanteisiin usein kiinteästi liittyvät identiteetin kehityksen kertomukset rajaavat pois tästä opinnäytetyöstä ja keskityn uramuutoksessa uudelle koulutuspolulle lähtemisen yhteydessä kuvattuihin toimijuuden muotoihin

Vähäsantanen ja kumppanit (2015, s. 1, 10–12) summaavat, että ammatillisen toimijuuden avulla tehdään uraa koskevia suunnitelmia ja uramuutoksiin johtavia päätöksiä, jotka voivat johtaa uusille urapoluille, irtisanoutumiseen tai entistä vahvempaan sitoutumiseen omaan työhön. Vähäsantanen ja kollegoiden (2017, s. 6) mukaan muutostilanteissa on tyypillistä, että työntekijät tarkastelevat omaa toimijuuttaan ja pohtivat työn mielekkyyttä, tavoitteitaan sekä arvojaan ja tarkastelevat näitä elämänsä eri näkökulmista. Olen tutkimuksessani kiinnostunut siitä, millaisia muotoja toimijuus saa työelämän muutostilanteessa ja siitä, miten yksilöt kuvaavat kertomuksissaan uramuutokseen tähtääviä suunnanottoja uudelle koulutuspolulle lähtemisen vaiheina.

2.4 Matkustamopalvelutyö muutoksessa

Matkustamopalvelutyötä ja sen muutoksia on tutkittu melko vähän. Alaa käsittelevä tutkimus on pitkälti keskittynyt matkustamopalvelutyöhön liittyvään tunteiden hallintaan ja tunteiden esittämiseen (Hochschild 2003; Williams, 2003). Lisäksi muutamia tutkimuksia on viime vuosina tehty matkustamohenkilöstön työkykyyn liittyvistä asioista (esim. Berg ym. 2019; McNeely ym. 2018).

Opinnäytetyötäni varten tekemässäni aineistohaussa löytyi kaksi matkustamopalvelutyön muutoksiin liittyvää tutkimusta. Bergmanin ja Gillbergin (2015) Cabin Crew Blues -tutkimuksessa tarkasteltiin SAS-lentoyhtiön matkustamohenkilökunnan jäsenten narratiivisten haastattelujen avulla matkustamopalvelutyössä tapahtuneita muutoksia 2000-luvulla. Toisessa Noguesin ja kumppanien (2021) tutkimuksessa vertailtiin kanadalaisten, saksalaisten ja ranskalasten matkustamopalvelutyöntekijöiden kokemuksia työn vaativuudesta, työhyvinvoinnista ja työhön liittyvistä resursseista. Noguesin ja muiden tutkijoiden (2021) tekemä kansainvälinen matkustamopalvelualan tutkimus toteutettiin laajana kyselytutkimuksena vuosina 2015–2016.

Nogues ja kollegat (2021, s. 89–90) kuvaavat, että kilpailu on jatkuvasti kiristynyt kansainvälisessä matkustajaliikenteessä viimeisen 30 vuoden aikana. Alan kilpailutilanne on merkinnyt kustannusten leikkauksia sekä henkilöstöä ja työtapoja koskeneita säästötoimenpiteitä ja matkustamopalvelutyön fyysisten ja psyykkisten vaatimusten kasvua. Bergman ja Gillberg (2015, s. 28) kirjoittavat, että globalisaation ja teknologisen kehityksen sekä lentoyhtiöiden välisen kilpailun seurauksena matkustamopalvelutyössä on koettu voimakas työn intensifikaatio. Tutkijoiden mukaan työn intensifikaatiolla tarkoitetaan työn tehostamista ja työn tehokkaita organisoinnin tapoja eli matkustamopalvelutyössä minimimiehistöillä tehdään enemmän töitä ja pitempiä työrupeamia. Matkustamohenkilöstön työvuorolistat suunnitellaan teknisten sovelluksien ansiosta taloudellisesti tehokkaiksi vähimmäislepoaikojen tarkan käytön avulla ja uusia digisovelluksia hyödynnetään työkäytäntöjen järjestelyissä. Lentoyhtiöiden globaalien kilpailun seurauksena henkilöstön työehtosopimuksia on sorvattu entistä joustavammiksi ja työolosuhteita

askeettisemmiksi samalla, kun ammattijärjestöjen vaikutusmahdollisuudet työhön ovat kaventuneet. (Bergman & Gillberg, 2015, s. 28–30.)

Noguesin ja kumppanien (2021, s. 94–95, 100–101) mukaan matkustamopalvelussa työn määrä ja työn fyysinen rasittavuus oli tutkimuksessa mukana olleiden mielestä kasvanut viime vuosien aikana. Työkaverien ja perheen sekä läheisten tuen koettiin antavan voimavaroja työssäjaksamiseen, mutta työnantajien tarjoama apu arvioitiin usein riittämättömäksi. Bergmanin ja Gillbergin (2015, s. 31–32) tutkimuksen mukaan työn tehostamisen myötä on koettu, että vaikutusmahdollisuudet omaan työhön ovat kaventuneet ja työn kuormittavuus on kasvanut. Tutkijat kuvaavat, että epävarmuus työpaikan säilymisestä on lisääntyneet ja turvattomuuden tunteet ovat kasvaneet, kun kova työtahti ja eläkeiän nosto ovat aiheuttaneet uupumista ja terveysongelmia. Tutkijoiden mukaan työn henkistä kuormitusta on lisännyt myös se, että pitkän työuran tehneet työntekijät ovat kokeneet itsensä epätoivottuna ja liian kalliina työvoimana matkustamopalvelutehtäviin. Työhön liittyneiden muutosten ja tehostamistoimenpiteiden myötä jaksamisongelmat ja stressi työssä ovat lisääntyneet ja näiden ongelmien takia tutkimuksessa mukana olleet yli 50-vuotiaat työntekijät ovat joutuneet miettimään alanvaihtoa vielä viimeisinä työvuosinaan ennen eläkeikää (Bergman & Gillberg, 2015, s. 31–35).

Noguesin ja kollegoiden (2021, s. 101–102) mukaan matkustamopalvelutyön tehostamisen myötä tarvitaan lisää tutkimusta alan työntekijöiden työssäjaksamisesta etenkin covid-19 pandemian jälkeen alkaneiden työmuutosten ja säästötoimenpiteiden takia. Samoin myös Bergman ja Gillberg (2015) ehdottavat, että matkustamopalvelutyön rakenteelliset muutokset ja tutkimuksessa esiin nousseet näkemykset työn kuormittavuuden kasvusta vaativat lisää tutkimusta. Tarkastelen tässä tutkimuksessa matkustamopalveluhenkilöstön kertomusten avulla, miten covid-19 pandemia ja ilmailualaa kohdannut kriisi sekä työn muutokset heijastuvat uramuutospäätöksiin ja uudelle koulutuspolulle lähtemiseen.

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

Useissa tutkimuksissa on todettu, että yhteiskunnassa ja organisaatioissa tapahtuvat muutokset ja niistä johtuvat ennakoimattomat tilanteet ja kriisit vaikuttavat yksilöiden elämäntapaan, urapolkuihin ja urakehitykseen (Kim ym. 2019; Ahn ym. 2017; Harman ym. 2007). Taloudellinen epävarmuus, työhön liittyvien siirtymien lisääntyminen, työn osaamisvaatimusten jatkuvat päivitykset ja niitä seuraava kouluttautumisen tarve muuttavat työuria ja lisäävät työelämän epävarmuutta ja vaativuutta (Barnett, 2012).

Käytän tutkimuksessani ohjausalan taustateorioina ja kertomuksellisen aineiston reflektimisessa Mitchellin, Levinin ja Krumboltzin (1999) kehittämää suunnitellun sattuman teoriaa (Planned Happenstance theory) ja Savickasin (2005) urarakennusteoriaa (Career Construction theory). Valitsin nämä urateoriat opinnäytetyöhöni, koska molemmissa on tarkasteltu yksilön toimintaa, sopeutumista ja muuntautumistaitoja nykyajan ennakoimattomissa työelämän muutostilanteissa.

Mitchellin tutkijatovereineen (1999) kehittämää suunnitellun sattuman teoriaa on käytetty monissa tutkimuksissa teoreettisena viitekehyksenä, kun on haluttu tarkastella uramuutoksia yllättävissä työelämän kriiseissä (Kim, 2022). Myös Savickasin (2005) urarakentamisteoria (career construction theory) ja siihen liittyvä Savickasin ja kansainvälisen tutkijaryhmän (2009) kehittänyt life design -malli ovat saaneet paljon huomiota viime vuosien työelämän muutoksia ja ohjausalan suuntauksia käsittelevissä tutkimuksissa (Patton & McMahon, 2014, s. 78, 355). Savickasin (2005) sosiokonstruktivistiseen näkemykseen nojautuva urarakennusteoria korostaa sosiaalista vuorovaikutusta ja elämän keskeisten teemojen merkitystä sekä yksilön joustavaa muuntuvuutta ja elämän kertomuksellista jatkuvuutta urasuunnittelussa ja uran rakentamisessa nykypäivän muutosalttiissa työelämässä (Kuurila, 2014, s. 65).

3.1 Suunnitellun sattuman teoria

Suunnitellun sattuman teoria edustaa nykyaikaisia, postmodernin ajan urateorioita ja siinä tarkastellaan sattuman ja satunnaisten tapahtumien vaikutusta työhön ja uraan (Kuurila, 2014, s. 59). Mitchell ja muut tutkijat (1999) kuvaavat, että suunnitellun sattuman teoria perustuu Krumboltzin (1979; 1996) teoriaan sosiaalisesta oppimisesta ja päätöksenteosta (katso myös Krumboltz, 2009, s. 136). Lisäksi teoria on saanut vaikutteita Hodkinsonin ja Sparkesin (1997) uranvalinnan päätöksenteon teoriasta (Kuurila, 2014, s. 62). Mitchellin ja kumppaneiden (1999) suunnitellun sattuman teoriassa tarkastelun kohteena ovat työuran satunnaisiin tapahtumiin liittyvään päätöksentekoon vaikuttavat asiat, kuten aikaisemmat urakokemukset ja päätöksenteon konteksti sekä yksilön aktiivinen toimijuus.

Suunnitellun sattuman teoriaan vaikuttaneessa Hodkinsonin ja Sparkesin (1997, s. 31–38) sosiologisen uranvalinnanteoriassa kuvataan, että yksilön uravalintoihin ja -päätöksiin vaikuttavat perhetausta, sosiaaliset kokemukset ja erilaiset elämäntapojen sattumat. Hodkinson ja Sparkes (1997, s. 31–38) esittävät teoriassaan, että uravalintoihin liittyvä päätöksenteko perustuu yksilön toimintahorisontteihin ja työmarkkinoiden tarjoamiin mahdollisuuksiin eli mahdollisuusrakenteisiin. Tutkijat kuvaavat, että toimintahorisonteilla teoriassa tarkoitetaan yksilön sisäistämää kuvaa itsestä sekä näkemystä siitä, minkälaisia itselle saavutettavissa olevia mahdollisuuksia työmarkkinoilla on.

Hodkinson ja kollegojen (1997, s. 36) mukaan yksilöiden uranvalintaan liittyvälle päätöksenteolle on tärkeää, että toimintahorisontissa esiintyvät mahdollisuudet koetaan saavutettavina: Oman toimintahorisontin ulkopuolelle jäävät asiat ovat omakohtaisesti mahdottomia toteuttaa, eikä niitä myöskään kyetä huomioimaan päätöksentekotilanteessa. Hodkinsonin ja kumppanien (1997) teoriassa tunnustetaan yksilöiden erilaiset lähtökohdat tehdä uravalintoja ja kuvataan, että päätöksentekoon liittyvät valintamahdollisuudet ovat toisilla rajoitetumpia kuin toisilla (Kuurila, 2014, s. 62; Hodkinson ym., 1997, s. 30–31, 36). Hodkinson ja muut tutkijat (1997, s. 33–38) esittävät, että yksi uraohjauksen

tärkeimmistä tehtävistä on laajentaa yksilön toimintahorisontteja ja lisätä sen avulla koettuja vallinnanmahdollisuuksia.

Päätöksen tekoa ja sosiaalista oppimista uratutkimuksessaan yhdistellyt Krumboltz (2009, s. 136, 141) kuvailee, että työelämään liittyvät ennakoimattomat tilanteet pitää osata käyttää oman urakehityksen välineenä: Krumboltz tähdentää rohkeaa, joustavaa ja kokeilunhaluista päätöksentekoa yllättävissä tilanteissa ja painottaa sosiaalisia tilanteita oppimisen paikkoina, joista hankittuja kokemuksia on mahdollista hyödyntää tulevissa päätöksentekojä valintatilanteissa. Krumboltz (2009, s. 146) näkee Hodkinsonin ja kumppaneiden (1997) tavoin, että uraohjauksen keskeisenä tehtävänä on tukea yksilön avarakatseisuutta, rohkeutta ja kokeilunhalua yllättävissä työelämän tilanteissa.

Mitchellin ja kumppanien (1999) suunnitellun sattuman teorian lähtökohtana on, että ihmisen elämä on nykyään monin tavoin ennakoimatonta ja työurat ovat usein katkonaisia. Teoriassa painotetaan, että sattumat ovat nykypäivän työelämään olennaisesti kuuluvia tapahtumia, jotka pitää nähdä mahdollisuuksina ja oppimiskokemuksina, joita myös pitää pystyä luomaan muutostilanteissa (Mitchell ym. 1999, s. 116–117). Mitchell ja kollegat (1999, s. 117–118) listaavat ennakoimattomissa uratilanteissa ja urakriiseissä yksilön tärkeiksi ominaisuuksiksi uteliaisuuden, sitkeyden, joustavuuden, optimismin ja riskinottokyvyn. Uteliaisuudella kirjoittajat viittaavat uusien oppimistilanteiden ja sattumien tutkimiseen ja periksiantamattomuudella he tarkoittavat sisukkuutta ja sitkeyttä jatkaa asioiden työstämistä takaiskuista huolimatta. Joustavuutta päätöksentekoon ja toiminnan suuntaamiseen tarvitaan, kun tilanteet muuttuvat yllättäen ja riskinottokyky kuvaa rohkeutta toimia tavoitteellisesti, vaikka toiminnan lopputuloksesta ei olisi varmuutta (Mitchell ym., 1999, s. 118). Mitchellin ja kumppaneiden (1999, s. 118) mukaan optimismi puolestaan viittaa uusien mahdollisuuksien tunnistamiseen saavutettavina mahdollisuuksina.

Suomessa suunnitellun sattuman teoriaa ovat tutkimuksissaan hyödyntäneet ainakin Kuurila (2014) ja Lairio ja kumppanit (2007). Lairion ja

kollegojen (2007) työssä tarkasteltiin opiskelijälähtöistä ohjausta yliopistossa ja painotettiin ohjauksen merkitystä ennakoivana uraohjauksen välineenä ja myös uraan liittyvien sattumien hyödyntämisessä. Kuurilan (2014) ammattikorkeakoulukontekstiin sijoittuvassa tutkimuksessa nostettiin esiin uraohjauksen merkitys satunnaisesti avautuvien uramahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden hyödyntämisessä elämänsuunnittelussa.

Suunnitellun sattuman teoriaa on käytetty myös monissa kansainvälisissä uranmuutoksiin liittyvissä tutkimuksissa (Kim, 2022, s. 135). Tutkijoita ovat kiinnostaneet uraohjaukseen liittyvien tekijöiden ohella uraa koskevaan päätöksentekoprosessiin vaikuttaneet sosiokulttuuriset tekijät ja se, miten sattumien on kyetty hyödyntämään urakehityksessä eri kulttuureissa (Kim, 2022, s. 135). Kim (2022, s. 130–135) esittää metatason kirjallisuuskatsaukseensa perustuen, että suunnitellun sattuman teoria sopii hyvin viitekehykseksi tutkittaessa covid-19 aiheuttamia, ennakoimattomia muutoksia työuriin: Kimin mukaan kuitenkin lisää kaivataan suunnitellun sattuman teoriaa hyödyntäviä, laadullisia ja yksilöiden kokemuksiin perustuvia narratiivisia tutkimuksia.

3.2 Uran rakentamisteoria

Suunnitellun sattuman teorian ohella toinen tunnettu, uratutkimuksissa hyödynnetty postmodernin ajan urateoria on Savickasin (2002) uran rakentamisteoria eli career construction theory (Kuurila, 2014). Uran rakentamisteorian mukaan ihmiset työstävät elämänsuunnitelmiaan etsimällä merkityksellisiä asioita urastaan ja muista elämän osa-alueista (Savickas, 2002, s. 153–155). Savickas (2013, s. 150–154) esittää, että uran rakennusteorian perustana ovat yksilölle tärkeiden elämänteemojen huomioiminen uravalinnoissa ja yksilölliset uramuuntuvuuden taidot sekä omakohtaiset kertomukset urakehityksestä.

Savickas (2013, s. 150) kuvaa, että uranrakennusteoria on syntynyt 1900-luvun loppupuolella, kun vuosituhaten alussa kehitetyt urateoriat tarvitsivat päivitystä nykyajan muutosalttiin yhteiskunnan ja katkonaisen työelämän sekä

yksilöllisesti muotoutuvien urien tarpeisiin. Tutkija kirjoittaa, että uran rakentamisteorian tarkoituksena on tarjota tietoa ja tukea yksilöiden urasuunnitteluun ja urakehitykseen nyky-yhteiskunnan ennakoimattomissa ja nopeissa työelämän muutoksissa. Savickasin (2013, s. 150, 154–155) mukaan uran rakentamisteoria perustuu osittain Superin (1953, 1957, 1984) kehityspsykologisiin urateorioihin ja Hollandin (1973) piirreteoreettiseen urateoriaan (ks. myös Stead & Bakker, 2009, s. 46–47).

Kuurila (2014, s. 65) luonnehtii, että Savickasin uran rakentamisteoria edustaa nykyaikaista, sosiaaliseen konstruktionismiin perustuvaa urakäsitystä, jonka mukaan ihmiset saattavat elämänsä aikana tehdä useita ammatillisen osaamisen kehittämistä ja asiantuntijuuden syventämistä edellyttäviä työuria. Savickasin (2013) mukaan jälkiteolliselle yhteiskunnalle ominaisten katkonaisten työurien tuomaa elämänkulun rikkonaisuutta paikataan jatkuvuutta luovilla urakertomuksilla, jotka syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja merkityksellisissä elämänkokemuksissa. Savickas ja kumppanit (2009, s. 239, 243–244) kirjoittavat, että uran rakentamisteoriassa ja siihen liittyvässä Savickasin ja kansainvälisen tutkijaryhmän luomassa life design -mallissa elämänkulku nähdään kerronnallisena kokonaisuutena, jonka avulla yksilö voi havaita itselleen ja uralleen merkityksellisiä elämänteemoja ja löytää jatkuvuutta ennakoimattomassa ja pirstaleisessa työelämässä.

Elämän kertomuksellisuuden lisäksi toinen uran rakennusteorian kantavista ajatuksista on yksilön joustava sopeutuminen työelämän muutostilanteisiin (Timonen ym., 2016, s. 193). Savickasin mukaan (1997, 247–249, 254) uramuutoksissa selviytymiseen vaikuttaa yksilön kyky muuntaa toimintatapojaan ennakoimattomissa tilanteissa tai urakriiseissä. Uran rakennusteoriassaan Savickas (2013, s. 156) käyttää näistä muuntuvuustaidoista kokoavasti career adaptability -käsitettä, joka on suomalaisissa tutkimuksissa käännetty uramuuntuvuudeksi tai urasopeutuvuudeksi (Kuurila, 2014, s. 66; Timonen ym., 2016, s. 192). Käytän tutkimuksessani uramuuntuvuuden käsitettä, koska se kuvastaa hyvin Savickasin teorian painottamaa yksilön aktiivisuutta ja joustavuutta työelämän muutostilanteissa.

Savickas ja Porfeli (2012, s. 661, 663) kuvaavat uramuuntuvuuden käsitettä yksilön psykososiaalisiksi rakenteiksi ja voimavaroiksi, jotka kehittyvät yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Savickas (2013, s. 156) esittää, että uramuuntuvuus pitää sisällään muutosmyönteisen asenteen lisäksi monia itsesäätelytaitoja, jotka auttavat yksilöä selviytymään ammatinvalinnassa, urasiirtymissä, työn muutoksissa ja traumaissa. Traumoilla Savickas (2013, s. 156) tarkoittaa ikäviä ja odottamattomia työelämän muutoksia, kuten työpaikan menettämistä, työn lakkauttamista tai työtapaturmaa.

Savickas ja Porfeli (2012, s. 663) näkevät uramuuntuvuuden prosessina, joka sisältää eri tasoja: näistä ensimmäinen on asennetaso, toinen voimavarataso, kolmas toimintataso ja neljäs tulosten taso. Savickasin (2013, s. 156) mukaan ihmisen käyttäytymistä uramuutostilanteissa voidaan kuvata vaiheittaisesti etenevänä prosessina, johon kuuluvat orientoituminen, vaihtoehtojen tutkiminen ja tarkentuminen sekä päätöksen toteuttaminen ja todentumisen tarkastelu. Uramuuntuvuudelle keskeisiä voimavaroja ja ulottuvuuksia, joilla uramuuntuminen tapahtuu ja joiden avulla yksilö hallitsee ja ohjaa uramuutoksiaan, ovat tulevaisuustietoisuus (concern), uteliaisuus (curiosity), itseluottamus (confidence) ja kontrolli (controll) (Savickas, 2013, s. 158–159).

Savickasin (2013, s. 158–159) mukaan tulevaisuussuuntautunut tietoisuus on näistä neljästä uramuuntuvuuden ulottuvuuksista tärkein. Varjo ja kumppanit (2019, s. 8) kuvailevat, että Savickasin uramuuntautumisen tietoisuusulottuvuudella voidaan ymmärtää uraan liittyvää kokonaisvaltaista tulevaisuussuuntautumista kaikkine odotuksineen ja suunnitelmineen. Kontrolli on Savickasin (2013, s. 158–159) mukaan uramuuntuvuuden toiseksi tärkein ulottuvuus. Kontrollilla tutkija viittaa ymmärrykseen oman toiminnan vaikutuksesta ja toiminnan merkityksestä työelämän muutoksissa ja siirtymissä. Varjo ja tutkijakollegat (2019, s. 8) näkevät kontrollin uraan liittyvien havaintojen tekemisenä, jota voidaan kuvata kykynä tarkastella ja selvittää uraan liittyviä vaihtoehtoja sekä taitona tunnistaa omia vahvuuksia ja rajoitteita uramuutoksissa ja -siirtymissä. Uteliaisuus merkitsee Savickasin (2013, s. 159–160) mukaan kokeilunhalua, tiedon etsintää ja uusien asioiden tarkastelua:

Tutkija täsmentää, että uteliaisuus voidaan ymmärtää myös ammatillisiin valintoihin liittyvänä itsetutkiskeluna ja sopivien valintojen kartoituksena. Itseluottamuksella (confidence) Savickas (2013, s. 158–161) viittaa yksilön näkemyksiin omasta pystyvyydestään eli yksilön käsitykseen siitä, kuinka hyvin hän uskoo suoriutuvansa opiskelusta sekä ammatillisiin valintoihin ja urasuunnitteluun liittyvistä haasteista. Varjo ja kumppanit (2019, s. 8) kuvaavat pystyvyyteen liittyvää confidence-käsitettä valintoihin sitoutumisena, suunnistustaitoina sekä sinnikkyytinä, joka liittyy tavoitteiden saavuttamiseen. Timonen tutkijatovereineen (2016, s. 193) esittävät Savickasia ja Porfelia (2012, s. 663) mukailen, että yksilön uramuuntuvuus ulottuvuuksineen näkyy kiinnostuksena omaa ammatillista tulevaisuutta kohtaan ja siinä, että yksilö pyrkii valmistautumaan tulevaisuuteensa ottamalla selvää uraan liittyvistä asioista sekä luottamuksena omiin uranrakennustaitoihin.

Kuurilan (2014, s. 68) mukaan Savickasin uran rakentamisteoria on laaja-alainen yksilön elämänteemat, ammatilliset kyvyt ja kiinnostuksen kohteet huomioiva urateoria. Kansainvälisesti uramuuntuvuuden ulottuvuuksia on tutkittu paljon ja tarkastelua varten on laadittu oma Career Adapt-Abilities-mittaristo (Savickas & Porfeli, 2012, s. 664). Uran rakennusteoriaa on kritisoitu sen stereotyyppisiin, essentialistisiin piirreteoreettisiin lähtökohtiin kiinnittymisestä (Stead ja Bakker, 2010). Stead ja Bakker (2010, s. 46–47) esittävät, että teorian taustalla vaikuttaa ajatus ihmisen sisäisestä maailmasta irrallisena sosiaalisesta, yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta kontekstista ja teoriassa minuus nähdään muotoutuvan psykologisesti yksilöllisesti eikä sosiaalisesti.

Kuurila (2014, s. 71–72) kirjoittaa, että Savickasin uran rakentamisteoria ja Mitchellin ja kumppaneiden suunnitellun sattuman teoria täydentävät toisiaan, kun tarkastellaan uraan liittyvää päätöksentekoa ja sattumien hyödyntämistä uran rakentamisessa. Kuurila (2014, s. 72) kuvailee, että työn muutoksissa suunnitellun sattuman teoriassa painotetaan oppimismahdollisuuksia ja uran rakentamisteoriassa uteliaisuutta ympäristön tapahtumia kohtaan. Molemmissa teorioissa korostuvat yksilön aktiivisuus ja oma-aloitteisuus sekä luottamus omiin kykyihin, rohkeus ja toiveikas tulevaisuuteen suuntautuminen.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimukseni on laadullinen haastattelututkimus, jossa on narratiivinen tutkimusote. Narratiivisissa tutkimuksissa tarkastellaan kertomuksia ja kertomusten roolia todellisuuden tuottajana sekä tiedon välittäjänä ja rakentajana (Heikkinen, 2018). Kertomuksellisuus nähdään narratiivisessa tutkimustavassa ihmisille ominaisena tapana hahmottaa ajallista todellisuutta, ja ymmärtää elämän moninaisuutta (Abbott, 2021, s. 1-4, 11; Smith, 2016, s. 204). Denzinin (1989, s. 41) määritelmän mukaan narratiivi on kertomus, joka sisältää sarjan juonellisia tapahtumia, jotka ovat merkityksellisiä kertojalle ja hänen yleisölleen.

4.1 Narratiivinen tutkimusote

Narratiivit eli kertomukset ovat keinoja kommunikoida, järjestää, selittää ja ymmärtää inhimillistä elämää (Hänninen, 2018). Heikkinen (2018) painottaa, että kertomuksellisella tutkimustavalla ei pyritä yleistettävään tietoon, vaan tarkoituksena on kuvata inhimilliseen elämään kuuluvia moninaisia ilmiöitä. Hännisen (2018) mukaan narratiivisessa tutkimuksessa huomio kohdistuu kertomusten käytännölliseen merkitykseen, joka toimii elämäntapahtumien, selviytymishaasteiden ja yksilöllisen muutoksen tulkkina. Hänninen (2018) luonnehtii narratiivista tutkimusta moneen tieteenalaan perustuvaksi ja monitasoiseksi tarinoiden verkostoksi.

Narratiivisuuden käsite pohjaa latinan kielen kertomusta kuvaavaan substantiiviin *narratio* ja kertomista kuvaavaan verbiin *narrare* (Heikkinen, 2018). Englanniksi kantasanaat ovat muuntuneet substantiiviksi *narrative* ja verbiksi *narrate* ja narratiiviseen tutkimukseen viitataan käsittein *narrative research* tai *narrative enquiry* (Vuokila-Oikkonen ym., 2001, s. 85-86). Heikkinen (2018) kirjoittaa, että suomen kielessä narratiivisuus käännetään yleisesti kerronnallisuudeksi ja termillä viitataan laajasti koko kerronnalliseen prosessiin; kerrontaan, tuotoksiin ja kertomisen lopputulokseen sekä kertomusten

tutkimukseen. Heikkisen (2018) tavoin käytän tutkimuksessani narratiivisuuden ja kerronnallisuuden käsitteitä synonyymeinä toisilleen.

Heikkinen (2018) kuvaa narratiivista tutkimusta laaja-alaisuudessaan tutkimusotteeksi tai tutkimusfilosofiaksi, jota voidaan kuvailla neljällä tavalla: Ensimmäinen niistä liittyy narratiiviseen tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen, jonka Bruner (1986) nosti esiin 1980-luvun tieteelliseen keskusteluun. Brunerin (1986, s. 12–14) mukaan tieteellistä ajattelua voidaan hahmottaa kahtena erilaisena tietämisen tapana. Ensimmäinen on paradigmaattinen tietämisen muoto, joka perustuu loogistieteelliseen ajatteluun, fysikaalisen todellisuuden selityksiin ja matemaattisiin kuvauksiin, jotka mahdollistavat tiedon luokittelun ja täsmälliset määrittelyt. Narratiivinen tietämisen tapa puolestaan rakentuu ihmisten kertomuksien kautta tuotettuun tietoon, joka syntyy tarinoiden esittämisen, kerronnan ja vastaanottamisen kautta (Bruner, 1986, s. 14). Heikkinen (2018) näkee, että Bruner loi esittämällään näkemyksellä perinteisen paradigmaattisen tietämisen rinnalle uuden ja merkittävän tavan tutkia ja ymmärtää ihmisten toimintaa.

Heikkinen (2018) kuvailee narratiivista tietokäsitystä, että sille on ominaista konstruktivistinen tietämisen tapa, jonka mukaan ihminen rakentaa tietonsa aikaisemman tietovarantonsa ja kokemustensa varaan. Tieto maailmasta ja ihmisen käsitys omasta itsestä on alati muuttuva ja kehittyvä, ainutlaatuinen kertomus. Kaikille yhteistä todellisuutta ei ole, vaan todellisuus on ihmismielissä ja vuorovaikutuksessa eri tavoin rakentuvaa ja muuttuvaa. (Hänninen, 2018; Smith, 2016, s. 204.)

Tutkimuksen narratiivisuus voi Heikkisen (2018) mukaan viitata myös tutkimusaineistoon. Bold (2012, s. 1, 17, 22) esittää, että narratiivinen aineisto voi olla suullista, kirjallista tai kuvallista kerrontaa ja aineistona voi myös olla koko kerronnallinen prosessi. Polkinghornen (1995, s. 6–7) mukaan narratiivisten tutkimusten tyypillisiä aineistoja ovat elämäntarinat, kirjeet, muistiinpanot, haastattelut ja elokuvat.

Kolmanneksi narratiivisuuden käsitteellä voidaan kuvata aineiston analyysitapoja. Narratiivisten tutkimusten analyysi jaotellaan Polkinghornen

(1995, s. 6–8) mukaan narratiivien analyysiin (analysis of narratives) ja narratiiviseen analyysiin (narrative analysis). Narratiivien analyysi viittaa Brunerin paradigmaattiseen tietämisen tapaan (Heikkinen, 2018). Narratiivien analyysissä luokitellaan aineistoa ja narratiivityyppejä erilaisten kategorioiden avulla ja tavoitteena on järjestellä aineistoa ja selvittää sen keskeiset teemat. Narratiivisessa analyysissä puolestaan keskitytään narratiivin sisältöön, jonka pohjalta voidaan luoda uusia narratiiveja. (Polkinghorne, 1995, s. 6–8, 13–16.)

Smith (2016, s. 207) kutsuu kuvaavasti narratiivien analyysiin liittyvää, sisällön erittelyä tai temaattista analyysia käyttäviä kertomusten tutkijoita *story analyst* -nimikkeellä ja narratiivien eri piirteitä yhdisteleviä tulkintoja ja uusia narratiiveja luovan analyysin toteuttajia *story teller* -nimellä. *Story analyst* -työskentelyssä painottuu narratiivien sisältö ja *story teller* -analysoija puolestaan yhdistelee narratiiveista uusia, usein jopa taiteellisia piirteitä sisältäviä narratiivikokonaisuuksia (Smith, 2016, s. 208).

Heikkisen (2018) mukaan neljäntenä tapana hahmottaa narratiivista tutkimusotetta on kerronnallisuuden käyttäminen käytännön työvälineenä. Heikkinen (2018) kuvaa, että terveydenhuoltoalalla narratiivisia menetelmiä on jo pitkään hyödynnetty terapiatyössä. Kertomuksellisuus on myös 2000-luvulla yleistynyt ohjausalan ja uraohjauksen menetelmissä (McIllveen & Patton, 2007; McMahan, 2018).

Narratiivisissa tutkimuksissa maailmaa tulkitaan alati muuttuvina, kertomuksina ja tarinoina, jotka kiinteästi liittyvät erilaisiin aikoihin ja paikkoihin (Heikkinen, 2018). Narratiivien laajassa tutkimuskentässä terminologian käyttö on vaihtelevaa, mutta usein tarinan (*story*) ja kertomuksen (*narrative discourse*) välillä tehdään selkeä ero (Abbot, 2021, s. 14). Abbot (2021, s. 14–21) esittää, että tarinalla tarkoitetaan kertomuksen tapahtumarakennetta ja sama tarina saa kertomuksina erilaisia muotoja ja välittyy vasta kertomusmuodossaan vastaanottajille. Hänninen (2018) kuvailee kertomusta tarinan esityksenä, joka erilaisten kertomustyylien ja esitystapojen avulla kiinnittää vastaanottajan huomion ja saa vastaanottaja eläytymään tapahtumiin päähenkilön näkökulmasta. Hänninen (2018) kirjoittaa, että tarina perustuu

ajassa etenevälle tapahtumien kululle, jossa on selkeästi havaittava alku, keskikohta ja loppu ja tarinan tapahtumien kulkua yhdistää tarinan juoni. Abbotin (2021, s. 47) mukaan inhimilliselle ymmärrykselle on ominaista etsiä kertomuksista ajallisesti eteneviä syitä ja seurauksia esittäviä tapahtumakulkuja. Hänninen (2018) kuvaa lisäksi, että juonellisia tarinoita synnyttäviä tulkintoja ohjaavat usein yhteisöille ominaiset sosiaalisen tarinavarannon tarinamallit, joita voidaan kutsua myös mallitarinoiksi. Mallitarinat ovat usein toistettuja ja yleisesti, jopa universaalisti tunnettuja kertomuksia, joiden varhaisia muotoja voivat olla uskonnolliset ja myyttiset kertomukset tai kansansadut (Abbot, 2021, s. 52–53).

Abbotin (2021) ja Hännisen (2018) mukaan nimitän tarinan esityksiä kertomuksiksi. Tarkastelen tutkimuksessani seitsemää erilaista kertomusta siitä, miten vakaat työurat ovat odottamattoman tapahtuman seurauksena muuttuneet epävarmaksi työtilanteeksi ja miten tukalasta tilanteesta selvitään. Tutkimuksessani tarinan juonenkulku alkaa rakentua, kun päähenkilö kohtaa yllättävän työelämän kriisin ja normaali työelämän harmonia rikkoutuu. Henkilö aloittaa työn muutostilanteessa oman selviytymiseen tähtäävän toimintansa, joka lopulta johtaa uudelle koulutuspolulle kohti uramuutosta.

4.2 Tutkimukseen osallistujat

Narratiiviseen haastattelututkimukseeni osallistui seitsemän matkustamopalvelualan henkilöä. Haastattelemani henkilöt ovat työskennelleet matkustamopalvelualalla 5–32 vuotta ja iältään he olivat 25–58-vuotiaita. Kaikki osanottajat ovat toimineet myös muissa kuin lentoemännän tai stuerin tehtävässä, ja kuudella heistä oli takanaan aikaisempia opintoja yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Anonymiteetin säilyttämiseksi nimesin haastateltavat henkilöt heti tutkimuksen alkuvaiheessa tunnistuskoodein H1, H2, H3, H4, H5, H6 ja H7 ja toisessa analyysivaiheessa muunsin ja sulautin tunnistuskoodit kolmeksi pseudonyymiksi, jotka ovat mallitarinoissa käytettyinä Maria (H1, H2, H6), Kiia (H4, H5) ja Cara (H3, H7).

Sain haastattelemani henkilöt mukaan tutkimukseeni harkinnanvaraista mukavuusotantaa (convenience sampling) ja lumipallo-otantaa (snowball sampling) käyttämällä. Haastatteluihin osallistumisen edellytyksenä oli, että henkilöllä on yli viiden vuoden työkokemus matkustamopalvelusta ja toisena kriteerinä oli, että henkilö on lähtenyt opiskelemaan uutta alaa koronaepidemian aikana. Edwards ja Holland (2013, s. 6) pitävät mukavuusotantaa ja lumipallo-otantaa soveltuvina tapoina hankkia haastateltavia laadulliseen tutkimukseen. Tuomi ja Sarajärvi (2009, s 8–9) kirjoittavat, että laadulliseen tutkimukseen osallistuja tulee valita harkitusti ja varmistaa, että haastateltavilla on omakohtaista kokemusta tai tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Gubrium ja Holstein (1995, s. 27–28) painottavat, että narratiivisen tutkimuksen haastateltavien valinnassa tulee kiinnittää huomiota haastateltavien kokemusvarastoon ja kertomusten esittämisen taitoon.

4.3 Aineiston keruu

Keräsin tutkimukseni aineiston kertomuksellisten yksilöhaastattelujen avulla. Bruner (1990, s. 39) kuvaa, että kertomuksellisuus tavoittaa hyvin elämän kokemuksellisuuden ja elämän yllätykset: Kertomuksia kerrotaan erityisesti silloin, kun tapahtuu jotain uskomusten ja odotusten vastaista. Päädyin käyttämään narratiivista kertomushaastattelua, koska olen kiinnostunut haastateltavieni henkilökohtaisista kokemuksista ja toiminnasta odottamattomassa työelämän käänteessä ja siitä, miten he päätyivät uudelle koulutuspolulle työn muutoksissa. Hänninen (2018) toteaa, että juuri kertomuksellinen haastattelumenetelmä soveltuu erityisen hyvin kuvaamaan muutostilanteita.

Hännisen (2018) mukaan kertomuksellisissa haastatteluissa on tärkeää, että haastateltavaa kannustetaan esittämään oma näkemyksensä tutkimuksen kohteena olevasta asiasta: kertoja ja hänen kokemuksensa ovat haastattelun keskipisteenä. Hyvärinen (2017) kuvailee, että kertomushaastattelu on lähtökohtaisesti strukturoimaton ja voi rakentua mahdollisesti vain yhden

kysymyksen varaan. Tutkija painottaa, että haastattelijan tulisi pidättäytyä aktiivisesta kysymysten esittämisestä, jotta hänen ennakoasenteensa eivät vaikuttaisi haastattelutilanteeseen. Hyvärinen (2017) muistuttaa, että kertomushaastattelua hallitsee haastateltavan ääni ja kerronnallinen tyyli: Haastattelijan pääasialliseksi tehtäväksi jää vapaata kerrontaa tukevan ilmapiirin luominen ja aktiivinen kuuntelu. Myös Holstein ja Gubrium (1995, s. 29) tähdentävät haastatteluissa haastattelijan myötäelämisen taitoa, mikä tukee kertomuksellista prosessia. Tutkijoiden mukaan haastateltavien narratiivisen tietovaraston käyttöä on kuitenkin mahdollista tukea muutamien kerrontaa kannattelevien apukysymysten avulla.

Olin laatinut haastatteluja varten tutkimuskysymyksiini liittyvän neljän kohdan temaattisen haastattelurungon ja vain muutamia apukysymyksiä. Aloitin haastattelut kysymällä haastateltavan urasta matkustamopalvelutyössä, jonka jälkeen siirryin siihen, miten henkilö oli päätenyt uudelle koulutuspolulle. Yksi apukysymyksenä liittyi opiskelun sujumiseen ja toinen tulevaisuuden suunnitelmiin ja päämääriin. Kokonaisuutena haastattelurunkoni sisälsi neljä osaa, jotka olivat: henkilön tausta ja ura matkustamopalvelussa, miten uudelle koulutuspolulle on päädytty, opiskelu aikuisena ja tulevaisuuden suunnitelmat.

Lähetin ennen haastattelua kaikille laatimani kuvion 1 ilmailualan kaksoiskriisistä, jonka tarkoituksena oli virittää haastateltavat ajallisesti ilmailualan koronakeväänä 2020 alkaneisiin tapahtumiin. Kerroin myös, että olen haastattelun aluksi kiinnostunut henkilön urasta matkustamopalvelutyössä ja siitä, miten hän on muutostilanteessa päätenyt uudelle koulutuspolulle. Painotin myös haastateltavilleni, että olen kiinnostunut jokaisen omista kokemuksista ja kerronnan tapa on haastatteluissani vapaa.

Osallistujien kerronta oli haastattelutilanteissa sujuvaa. Muutama osallistuja oli tehnyt haastattelua varten muistiinpanoja urastaan ja koronakevään tapahtumista. Kaikissa haastatteluissa oli rento ilmapiiri ja pyrin tietoisesti antamaan tilaa haastateltavieni ilmaisulle. Haastatteluissa kerrontaa kannattelevia apukysymyksiä tarvittiin hyvin vähän. Äänitiedostoina tallennettujen haastattelujen pituus vaihteli 55–120 minuutin välillä.

4.4 Aineiston analysointi

Hyödynsin tutkimuksessani narratiivisen tutkimusotteen monipuolisia analysointimahdollisuuksia. Polkinhornen (1995, s. 6–8) mukaan narratiivisen aineiston perustavanlaatuisina käsittelytapoina voidaan erottaa narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi. Tutkija esittää, että narratiivien analyysi on kertomusten sisällön luokittelua sekä järjestelyä ja narratiivinen analyysi on uusien kertomusten luomista aineiston tulkinnan avulla. Heikkinen (2018) kirjoittaa, että narratiivien analyysin tavoitteena on täsmällinen aineiston kategorisointi ja määrittelemine, kun taas narratiivisen analyysin päämääränä on synteetin tekeminen aineiston keskeisistä teemoista ja niiden esiin nostaminen tiiviissä, uusissa kertomuksissa. Päädyin käyttämään tutkimuksessani molempia aineiston analyysitapoja, koska ne täydentävät toisiaan monipuolisen kerronnallisen tiedon jäsentämisessä, tulkinnassa ja tuottamisessa.

4.4.1 Narratiivien temaattinen analyysi

Aloitin aineiston analysoinnin narratiivien eli kertomusten analyysillä. Narratiivien analyysin tarkoituksena on etsiä kertomuksissa toistuvia kaavoja ja keskeisiä, yhteisiä teemoja (Heikkinen, 2018; Polkinghorne 1995, s. 5–12, 21). Toteutin narratiivien analyysin temaattisena analyysinä, joka on yksi laadullisen tutkimuksen perusmenetelmistä (Terry ym., 2017). Tuomi ja Sarajärvi (2018) kirjoittavat, että temaattisella analyysillä pyritään systemaattiseen ja kattavaan kuvaukseen aineiston sisällöistä. Brownin ja Clarcken (2022, s. 4) mukaan temaattisen analyysin avulla on mahdollista koota rikas ja yksityiskohtainen kerronnallinen aineisto tiivistettyyn muotoon ja menetelmä soveltuu käytettäväksi erilaisten viitekehysten kanssa.

Tuomi ja Sarajärvi (2018) nostavat esiin teema-analyysin erityispiirteitä vertailemalla teema-analyysia laadullisissa tutkimuksissa paljon käytettyyn sisällönanalyysiin. Tutkijoiden mukaan sisällönanalyysissä aineisto hajotetaan pelkistetyiksi ilmaisuksi, joista kootaan kokoava käsite ja kuvailu tapahtuu yleensä taulukkomuodossa. Temaattisessa analyysissä puolestaan etsitään ja

tunnistetaan tutkimuskysymyksiin vastaavia perus- ja johtoajatuksia, joiden ympärille kootaan temaattisen kartan tai miellekartan avulla esitetty teemaan liittyvä kokonaisuus (Sarajärvi & Tuomi, 2018). Juhila (ei pvm.) kuvailee lisäksi, että teema-analyysia käytetään usein haastatteluaineiston analysoinnissa ja tutkimusraportissa esitetään teemoittelua havainnollistavia katkelmia haastatteluista. Käytin tutkimukseni keskeisten teemojen esittämisen apuna temaattisia karttoja ja kertomuksista poimittuja lainauksia.

Brown ja Clarke (2022, s. 9) esittävät, että temaattinen analyysi voidaan toteuttaa aineisto- tai teorialähtöisesti. Toteutin narratiivien teema-analyysin aineistolähtöisesti. Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat aineisto- ja teorialähtöisen analyysin eroa siten, että teorialähtöisessä analyysissä viitekehyksenä on jokin aikaisempi teoria tai malli ja aineistolähtöisessä analyysissä puolestaan lähdetään liikkeelle tutkimuksen aineistosta ilman ennakkomääritelmiä. Tutkijat (2018, s. 81) huomauttavat kuitenkin, että puhdas aineistolähtöisyys tutkimuksessa on harvoin mahdollista, sillä tutkijan havainnot, aiheen valinta ja aikaisemmat tiedot ohjaavat aina jollain tasolla tutkijan ennakko-oletuksia ja analyysin kulkua. Aineistolähtöisyys tarkoittaa Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 81–82) mukaan temaattisessa analyysissä lähinnä sitä, että analyysi tehdään empiirisestä aineistosta ja vasta tuloksia tarkasteltaessa edetään kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä.

Tuomen ja Sarajärven (2018) kuvaus aineistolähtöisestä analysointitavasta heijastaa omaa työtapaani. Etenin analyysia tehdessäni aineistolähtöisesti, koska halusin ilman sitovia ennakkomääritelmiä tuoda esiin tutkimuksessa mukana olevien omaääniset kokemukset siitä, miten työn muutostilanteessa on päädytty uudelle koulutuspolulle. Terry ja tutkijakumppanit (2017, s. 20) kirjoittavat, että aineistolähtöisesti toteutettu teema-analyysi tarjoaa vankan perustan kerronnallisen aineiston merkitysten tunnistamiselle ja aidolle, elämänmakuiselle tulkinnalle.

Riessman (2008, s. 53, 58) kuvailee narratiivien temaattista analyysia sisältökeskeiseksi: Tutkijan mukaan temaattisessa analyysissä ei yleensä tarkastella kielenkäyttöä tai vuorovaikutusta, vaan keskitytään henkilöiden

kokemuksiin ja siihen, miten he kuvaavat niihin liittyviä merkityksiä. Tyypillistä narratiivien temaattiselle analyysille on se, että kertomuksia käsitellään kokonaisuuksina ja yksityiskohdat pyritään tulkitsemaan osana koko kertomusta (Riessman, 2008, s. 74). Juhilan (ei pvm.) mukaan temaattinen analyysi soveltuu hyvin narratiivisessa tutkimuksessa aineiston järjestely- ja jäsennostavaksi, kun teemoittelun avulla aineistosta paikannetaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet ennen kuin siirrytään narratiiviseen, uusia kertomuksia tuottavaan analyysiin.

4.4.2 Temaattinen analyysi prosessina

Toteutin tutkimukseni narratiivien analyysin käyttämällä työkalunani Brownin ja Clarken (2022) temaattista analyysia. Tavoitteenani oli systemaattisen analyysitavan avulla löytää kertomusten keskeiset teemat ja järjestellä aineisto helposti tulkittavaan muotoon. Temaattisessa analyysissä pääteemojen etsintää ohjasi ensimmäinen tutkimuskysymykseni: ”Miten uudelle koulutuspolulle on päädytty työelämän muutostilanteessa?”

Brown ja Clarke (2022, s. 35–36) kuvaavat temaattista analyysiä kuusivaiheisena, järjestelmällisenä prosessina, joka suoraviivaisen etenemisen lisäksi mahdollistaa paluun analyysin aikaisempiin vaiheisiin ja koodien ja teemojen vastaavuuksien tarkistamiseen. Esitän analyysiprosessin kulun kuviossa 2.

Kuvio 2. Brownin ja Clarken kuusivaiheinen teema-analyysi

Teema-analyysi Brownia & Clarkea (2022, s. 34–36) mukaillen.

Aloitin aineiston analysoinnin Brownin ja Clarken (2022) ohjeiden mukaisesti kuuntelemalla haastatteluja ja litteroimalla eli puhtaaksikirjoittamalla ne.

Ruusuvuori ja Nikander (2017) kuvaavat litterointia analyysin ensimmäisenä ja tärkeänä vaiheena, jossa tutustutaan syvällisesti tutkimuksen aineistoon. Kallio (ei pvm.) toteaa laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirjassa, että litterointi on puheen ja toiminnan purkamista, jonka avulla aineisto otetaan haltuun ja tehdään tulkintoja aineistosta.

Litteroinnin jälkeen minulla oli valmista tekstiä 49 sivua rivivälillä 1 kirjoitettuna. Olin poistanut litteraateista takeltelut, täytesanat ja muutamat tunnistamiseen vaikuttavat yksityiskohdat, kuten paikkatiedot. Litteroituun aineistooni ei kuulunut vuorovaikutuksen kuvauksia, sillä olin kiinnostunut haastateltavieni puheen sisällöstä, jolloin Kallion (ei pvm.) mukaan myös ylimalkaisempi litterointi on sallittua ja litterointi tarkkuudeksi riittää, että asia tulee ymmärretyksi.

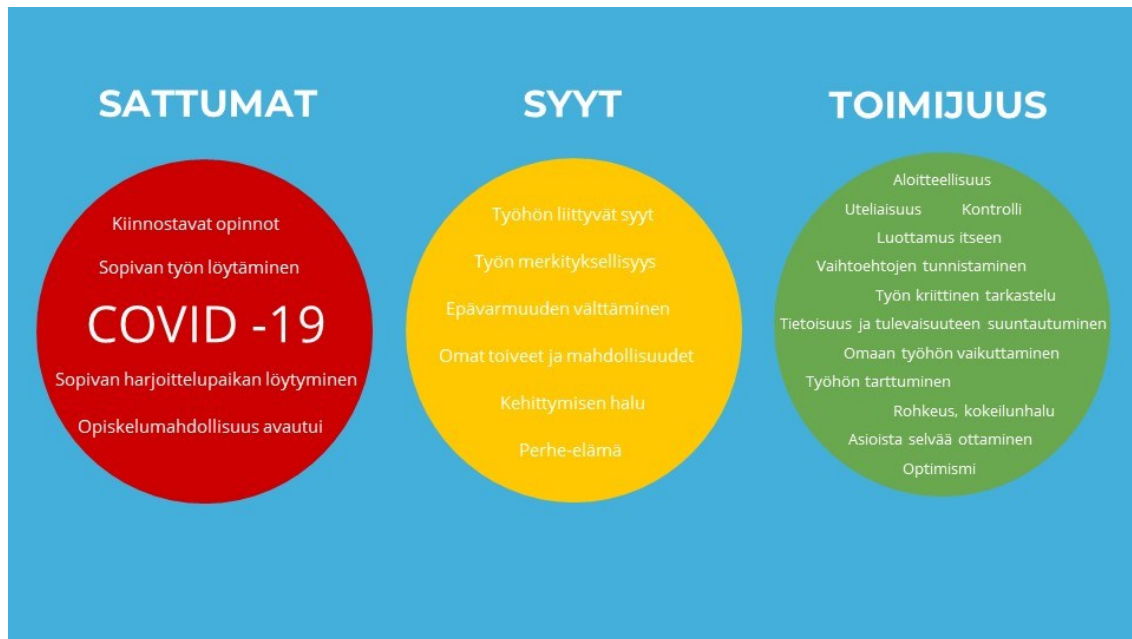
Luin analyysin alkuvaiheessa tekstiaineistoni läpi useaan kertaan ja tein sisällöstä muistiinpanoja, minkä jälkeen aloitin koodien etsinnän Terry ja kumppaneiden (2017, s. 22–25) ohjeiden mukaisesti. Löysin jo aineiston varhaisilla luentakerroilla ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaavia koodeja. Olin muotoillut ensimmäisen tutkimuskysymykseni tarkoituksella laveaksi ja hain sen avulla monimuotoisia ja monipuolisia vastauksia siihen, miten uudelle koulutuspolulle oli päädytty työelämän muutoksessa.

Ensimmäisen tutkimuskysymykseni pohjalta tunnistin aineistosta alustaviksi, uudelle koulutuspolulle johtaneiksi koodeksi syyt, tapahtumat ja tekemisen tavat. Terry ja kumppanien (2017) osoittamalla temaattiselle analyysille ominaisella koodaustavalla merkitsin eri värein kaikki tutkimuskysymykseni kannalta kiinnostavat lause- tai asiakokonaisuudet keskeisten teemojen hahmottamiseksi. Analyysin kolmannessa vaiheessa kokosin Terry ja kumppanien (2017, s. 22–25) ohjeiden mukaisesti värein merkityt koodit teemoiksi ja niihin liittyviksi alateemoiksi.

Seuraavaksi nimesin värikoodatut ja tarkistetut teemat uudelle koulutuspolulle lähtemiseen liittyviksi syiksi, sattumiksi ja toimijuudeksi ja tarkastelin teemojen vastaavuutta tutkimuskysymykseeni. Brown ja Clarke (2022, s. 43, 46–47) kuvaavat, että teemojen tarkasteluun ja teemakarttojen

hahmotteluun liittyy useita kriittisiä ja vertailevia lukukertoja analyysin eri vaiheissa. Esitän löytämäni pääteemat ja niihin liittyvät alateemat kuviossa 3, joka on analyysini ensimmäiseksi hahmoteltu teemakartta.

Kuvio 3. Ensimmäinen temaattinen kartta

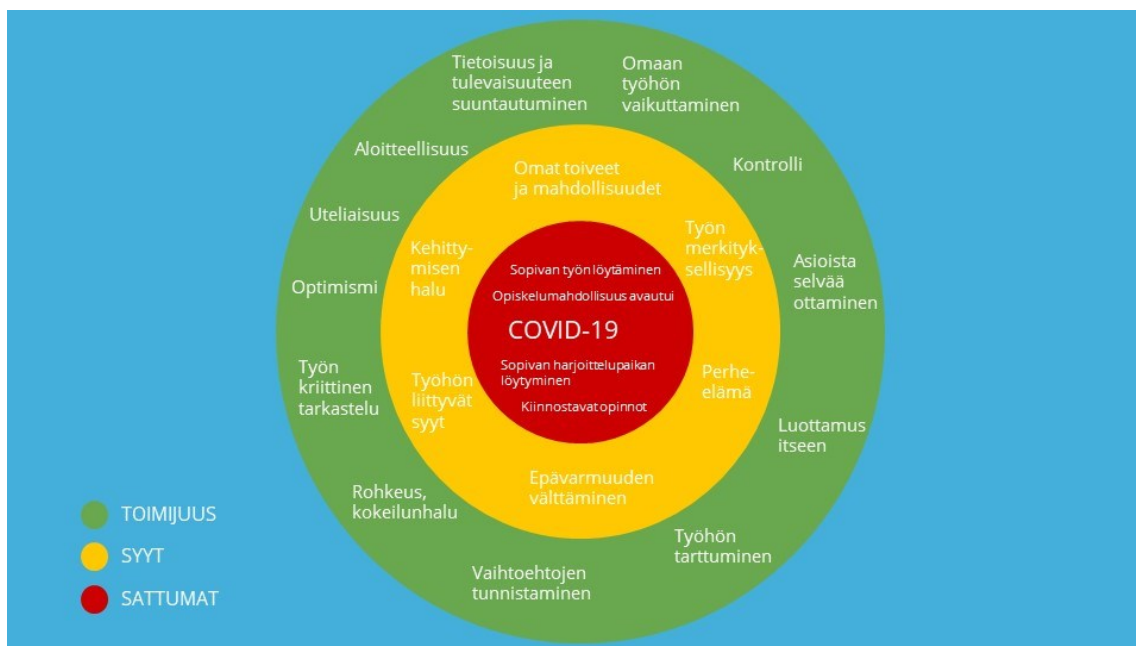

Analyysin neljännessä vaiheessa jatkoin aineiston tutkimista ja teemojen tarkastelua. Brownin ja Clarken (2022, s. 54–56) mukaan koodien ja teemojen vastaavuutta ja teemojen kehittymistä pitää tarkastella koko analyysiprosessin ajan, jotta yhteys tulkintojen, koodausten, teemojen ja teemakarttojen välillä säilyy. Tutkijat (2022, s. 85–88) painottavat, että kriittisen luennan ohella temaattiseen analyysiin liittyy olennaisesti teemakarttojen jatkuva visualisointi ja kehittäminen.

Analyysin viidennessä vaiheessa suunnittelin teemakartalle uusia kuvailutapoja, luin aineistoa läpi uudelleen ja tarkastelin teemojen vastaavuuksia aineistoon. Tässä vaiheessa analyysiprosessia huomasin keskeisten teemojen kiinteän ja vuorovaikutteisen suhteen toisiinsa. Havaintoni pohjalta loin uuden teemakartan, joka muodollaan kuvasti paremmin teemojen yhteen kietoutunutta vuorovaikutteisyyttä kuin ensimmäinen teemakarttani. Terry ja kumppanien (2017, s. 28) mukaan temaattisten karttojen monipuolinen

luonnostelu tukee teemojen tunnistamista ja niiden suhteiden tarkastelua osana kertomuskokonaisuuden analyysia. Viimeisessä teemakartassani näkyvät kootusti kaikki analyysin keskeiset teemat alateemoineen ja hahmottelemani teemakartan sisäkkäiset ympyrät kuvastavat teemojen keskinäistä vuorovaikutteista yhteyttä toisiinsa. Esitän kuviossa 4 temaattisen analyysin tuloksia kuvastavan kokonaisvaltaisen teemakartan.

Kuvio 4. Keskeiset narratiivien analyysin tulokset teemakarttana

Lopuksi temaattisen analyysin kuudennessa vaiheessa analyysiprosessista, aineistosta ja sen keskeisistä teemoista tuotetaan raportti tai tulosten esittely aineisto-otteiden sekä tutkimuskysymysten ja aiempien kirjallisten lähteiden avulla (Terry ym., 2017, s. 12–25; Teräs & Toiviainen, 2014, s. 86). Analyysiprosessin raportointi ja tulosten koonti analysointityöni päätteeksi oli helppoa, koska olin tehnyt koko prosessin ajan erillisiä muistiinpanoja havainnoistani ja työni vaiheista. Lisäksi kokoavan teemakartan avulla oli luontevaa tarkastella aineiston keskeisiä teemoja seuraavissa aineiston käsittelyvaiheissa ja tulosten esittelyssä. Juhilan (ei pvm.) mukaan tällainen menettelytapa tarjoaa myös lukijalle johtolankoja siitä, mihin tutkija on ajattelunsa perustanut.

Kuvassa 2 esitetty Brownin ja Clarcken (2022, s. 35–36) kuusivaiheinen analyysiprosessi toimi ohjaavana runkona työssäni. Brownin ja Clarcken temaattinen analyysi oli mielestäni työläs, mutta myös käytännöllinen ja selkeä toteuttaa, koska Brown ja Clarke (2022) kuvasivat tekstissään analyysiprosessin etenemistä yksityiskohtaisesti ja systemaattisesti. Hahmottelemani visuaaliset temaattiset kartat toimivat koko analysointiprosessin ajan ajattelun ja oivallusten tukena ja tulosten raportoinnissa kartat loivat järjestystä keskeisten asioiden ja teemojen koontiin. Teräs ja Toiviainen (2014, s. 86, 93) summaavat Brownin ja Clarcken temaattisen analyysiprosessin järjestelmälliseksi työkaluksi, jota voi hyödyntää monenlaisissa laadullisissa tutkimuksissa joustavana analyysimenetelmänä muiden laadullisten menetelmien, kuten tyyppittelyn yhteydessä.

4.4.3 Narratiivisen analyysin toteutus

Brownin ja Clarcken temaattisen analyysiprosessin jälkeen siirryin narratiiviseen analyysiin. Polkinghorne (1995, s. 15) kuvailee, että narratiivinen analyysi on synteetin tekemistä aineistosta ja sen keskeisistä teemoista. Heikkisen (2018) mukaan narratiivisessa analyysissä sattumia ja tapahtumia sisältävät empiirisen aineiston teemat järjestetään johdonmukaiseen muotoon, josta tulkitaan uusia kertomuksia. Polkinghornea (1995) ja Heikkistä (2018) mukaillen narratiivisen analyysini tavoitteena oli muodostaa narratiivien analyysin keskeiset teemat yhteen liittäviä juonellisia mallitarinoita.

Toteutin tutkimukseni narratiivisen analyysin Eskolan ja Suorarannan (2008, s. 181) yhdistettyjen ideaalityyppien ja Hännisen (2018; 1999, s. 95–96) ydinkertomusten juonianalyysin avulla. Heikkinen (2018) esittää, että tyyppittelyyn perustuvien juonellisten tarinoiden avulla voidaan kiteyttää aineiston keskeisten teemojen tarjoamat vastaukset esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Yhdistellessäni juonianalyysia ja tyyppittelyä tavoitteenani oli tiivistää aineistosta kolme informatiivista mallitarinaa uudelle koulutuspolulle lähtemisestä ja uramuutoksen päämääristä työn muutostilanteessa.

Hännisen (2018) mukaan kertomuksia analysoidaan usein etsimällä niiden tarinallinen juonen kulku: Juonianalyysissa tarinan lopputilannetta tarkastellaan suhteessa sen alkutilanteeseen ja samalla tutkitaan millaisten tapahtumien ja henkilöhahmojen toiminnan kautta tarina etenee päätepisteeseensä. Hänninen (2018) kuvailee, että juoni ilmenee usein hyvän ja pahan kamppailuna, onnen ja epäonnen vaihteluna sekä vastoinkäymisten voittamisena. Juonellisuuden yhteydessä kertomuksissa tarkastellaan tilanteiden rakentumista, jolloin niistä on löydettävissä selkeä alku, keskivaiheen muutostilanne ja lopputila (Hänninen 2018). Tutkimuksessani juonianalyysi rakentui narratiivien analyysin teemojen ja muutuskertomusten päämäärien avulla.

Toinen narratiivisessa analyysissä käyttämäni menetelmä on tyyppittely. Eskola ja Suoranta (2008, s. 182) kuvaavat, että tyyppittelyssä kertomuksista kootaan yhtäläisyyksien avulla toisiaan muistuttavia narratiiveja tai tarinoita. Eskolan ja Suorannan (2008, s. 181–183) mukaan tyyppittely voidaan toteuttaa kolmella tavalla: Ensimmäisenä tapana on muodostaa autenttinen yhden aineiston tyyppiesimerkki, joka kuvaa koko aineistoa, toisena tapana on luoda yhdistettyjä ideaalityyppejä, jotka on koottu yksikköjä yhdistävistä asioista ja joiden teemaattiset ominaisuudet esiintyvät suurella osalla, tai kaikissa aineistoyksiköissä ja kolmantena vaihtoehtona on luoda laaja tyyppi, joka on mahdollinen, mutta ei todennäköinen kuva aineistosta.

Käytin narratiivisessa analyysissäni ja uusien tarinoiden rakentamisessa Eskolan ja Suorannan (2008) kuvaamia ideaalityyppiyhdistelmiä. Yhdistetty tyyppitarina ei sinällään perustu kenenkään tutkimukseen osallistuneen kertomukseen, vaan se on tutkijan luoma yleistetty rakennelma (Hänninen, 2018). Hännisen (1999, s. 93) mukaan tyyppikompositioihin perustuvien tarinoiden tavoitteena on kiteyttää ja kirkastaa kertomuksissa esiintyneitä teemoja ja osoittaa juonenkulun osien suhteita toisiinsa. Menetelmän puutteena voidaan Hännisen (2018) mukaan nähdä se, että tyyppittelyssä kertomusten yksilölliset vivahteet katoavat, mutta etuna taas on, että monista kertomuksista kootut mallitarinat vähentävät tutkimukseen osallistuvien tunnistettavuutta.

4.4.4 Kulttuuriset mallitarinat

Loin tutkimukseni narratiivisessa analyysivaiheessa aineistostani kolme uutta, tiivistä mallitarinaa. Abbotin (2021) mukaan mallitarinat ovat sosiaalisesti jaettuja ja kulttuurisidonnaisia kertomuksia ja tarinoita. Hänninen (2018) kuvaa, että mallitarinoissa tiivistyvät monimutkaiset ja usein polveilevat elämäntapahtumat keskimääräisiksi tulkittuina ja juonellisina tapahtumaketjuina.

Hänninen (2018) esittää, että yhteisöissä usein toistetut kertomukset ja tunnetut tarinat vakiintuvat ajan myötä osaksi sosiaalista arkea ja muodostavat vähitellen yhteisön yhteisen, sosiaalisen tarinavarannon. Abbotin (2021, s. 52–53) mukaan sosiaalinen tarinavaranto tarjoaa ihmisten käyttöön yhteisön arvoja ja normeja välittäviä kulttuurisia mallitarinoita, joiden avulla todellisuutta ymmärretään ja jäsennetään. Hänninen (2018) kuvailee, että sosiaalinen tarinavaranto on jatkuvasti uusiutuva narratiivien joukko, joka koostuu ihmisten yhteisöissään ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kohtaamista kertomuksista ja tarinoista. Hännisen (1999, s. 50–52) mukaan sosiaaliseen tarinavarantoon kuuluvat myös kaikki kirjallisuuden ja muiden taiteiden, tieteen ja median luomat ja esittämät kertomukset.

Hänninen (1999, s. 94–95) kuvailee, että mallitarinat antava usein neuvoja kiperiin elämän käännteisiin ja esittävät toimintatapoja ja -malleja outojen ja yllättävien tilanteiden varalle. Tutkijan mukaan mallitarinat voivat myös sisältää moraalisia opetuksia, kuten ”paha saa palkkansa”, ”vaikeuksien kautta voittoon” tai ”mitä kylvää, sitä myös niittää”. Abbot (2021, s. 53–54) esittää, että mallitarinat heijastelevat yhteisöille ja kansakunnille ominaisia kulttuurisia arvoja, joita esitellään yhteiseen arvomaailmaan sijoittuvissa ja yhteisöllisyyttä ylläpitävissä kertomuskehyksissä.

Abbot (2021, s. 55) kirjoittaa, että mallitarinoissa henkilöhahmot ja juonenkuvaukset perustuvat usein tyypittelyille ja vahvasti yksinkertaistetuille käsityksille todellisuudesta. Hänninen (1999, s. 96) kuvaa Murrayta (1989) mukailleen, että länsimaisissa mallitarinoissa voidaan nähdä neljä, kaavamaisista pääjuonityyppiä, jotka ovat Murrayn (1989) mukaan romanssi, komedia, tragedia ja ironia. Hänninen (1999, s. 96) perustaa oman kuvauksensa mallitarinoista

Murrayn pääjuonityyppeihin, mutta nimeää omassa tyypittelyssään Murrayn romanssin sankaritarinaksi.

Hänninen (1999, s. 96) esittää Murrayta (1989) mukailleen, että sankaritarina perustuu hyvän ja pahan kamppailulle, missä sankari taistelee hyvän puolesta ja peittoaa lopulta pahan. Sankaritarinan päähenkilö herättää tarinassa ihailua ja hänen ominaisuuksiaan ovat rohkeus ja hyvyys sekä sisukkuus ja voimakkuus. Tragediaa Hänninen (1999, s. 96) kuvaa tarinaksi, joka päättyy huonosti tai onnettomasti ja sankarin kohtalo herättää tarinassa myötätuntoa. Komedian Hänninen näkee muutoksen aiheuttamana konfliktina, jonka jälkeen syntyy jotain uutta ja odottamatonta ja tilanteesta selvitään kekseliäisyydellä ja tavanomaisuudesta poikkeamalla. Ironisessa mallitarinassa puolestaan sekoittuvat hyvä sekä paha ja lopputuloksen arvio riippuu tarkastelun näkökulmasta. Muiden mallitarinoiden yksinkertaisuus ja mustavalkoisuus muuntautuu ironiassa monimutkaisuudeksi ja aiheuttaa pohdintoja. Ironian päähenkilö on kekseliäs rajojen rikkoja, joka herättää terävyydellään muissa hämmennystä. (Hänninen, 1999, s. 96.)

Hänninen (1999, s. 79) kuvailee, että mallitarinat jäsentävät ja auttavat ymmärtämään elämän yllätyksellisiä käännteitä ja toimivat myös tulevien kertomusten ja tarinoiden esimerkkeinä. Tutkijan mukaan mallitarinat voivat olla voimaannuttavia ja ne tarjoavat uusia näkökulmia elämän tapahtumiin ja muutoksiin. Käytin työni kertomuksien tulkintaan tyypittelyä, juonentamista ja kulttuuristen mallitarinoiden formaatteja, joiden avulla selkeytin kertomusten syy-seuraussuhteita, tiivistin aineiston kerrontaa ja nostin esiin tutkimuskysymysteni kannalta keskeisiä teemoja. Tyypittelyyn ja aineiston synteisiin perustuvat mallitarinat myös vähentävät tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tunnistettavuutta.

4.5 Eettiset ratkaisut ja tutkijan asema

Olen tehnyt tutkimukseni noudattamalla hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK, 2023). Kiinnitin työssäni huomiota huolellisuuteen ja olen rehellisesti toteuttanut

koko tutkimuksen ja selostanut sen kulun yksityiskohtaisesti. Kuvaan aidosti tutkimukseni aineistoa ja raportoin työni edistymisestä avoimesti ja seikkaperäisesti. Kunnioitan tutkimuksessani muiden tutkijoiden aiemmin tekemää tieteellistä työtä ja olen merkinnyt kaikki lähdeviitteet tarkasti ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tutkimukseni aluksi lähetin kaikille tutkimukseni tuleville osallistujille sähköpostitse kirjeen (liite 1), joka sisälsi suostumuksen osallistumiseen, tutkimuksen tiedot ja kuvauksen tutkimuksen toteuttamisesta sekä selostuksen aineiston säilyttämiseen, vapaaehtoisuuteen, keskeyttämisoikeuteen ja tutkittavien anonymiteettiin liittyvistä asioista. Anonymiteettiin liittyen muistutin haastateltaviani siitä, että tutkimus tulee olemaan julkinen ja herättää mahdollisesti kiinnostusta ammattikuntamme piirissä sekä arvailuja tutkimukseen osallistujien henkilöllisyydestä.

Liitin sähköpostiini suostumuslomakkeen tutkimukseen osallistumisesta ja aineiston hyödyntämisestä sekä lupatiedustelun haastattelujen tallentamiseen. Tähdensin ennen haastattelujen alkua, että tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja osallistujien oli oikeus keskeyttää osallistumisensa haastatteluun ja koko tutkimukseen milloin tahansa. Kuvasin, että mukanaolosta voi kieltäytyä myös tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa ja tällaisessa tapauksissa asianomaisen osuus poistetaan aineistosta. Kerroin lisäksi kaikille osanottajille haastattelujen yhteydessä, että heidän on mahdollista tutustua analysoimaani narratiiviseen kertomusaineistoon ja kommentoida sitä ennen tutkimukseni valmistumista. Lähes kaikki osanottajista käyttivät tätä mahdollisuutta hyväkseen ja antoivat työstäni arvokasta ja kannustavaa palautetta. Kahden palautteen perusteella tein myös muutamia, pieniä tunnistettavuuteen liittyneitä yleistyskorjauksia tulososion sitaatteihin.

Keräsin kertomuksellisen haastatteluaineiston Jyväskylän yliopiston Zoom-sovelluksen välityksellä ja tallensin haastattelut Jyväskylän yliopiston U-asemalle, jonne pääsy on tietoturvallisesti varmistettu ja salasanalla suojattu. Haastattelutallenteet olivat aluksi videomuodossa, mutta välittömästi jokaisen haastattelun jälkeen muunsin kuvatiedoston äänitiedostoksi anonymiteetin

turvaamiseksi ja poistin videotallenteen. Säilytin haastattelutallenteita ja niiden kopioita Jyväskylän yliopiston U-aseamalla ajantasaisia tietoturvamenettelyjä käyttämällä, salatussa ja salasanoin suojatuissa kansioissa.

Litteroin itse kaikki äänitteet ja poistin litteroinnin ajan tunnistetiedot siten, että ketään yksittäistä henkilöä ei voi tunnistaa aineistosta. Pseudonymisoin haastattelut merkitsemällä ne pseudomerkein H1-H7. Myös myöhemmissä analyysi- ja raportointivaiheissa käytin mallitarinoiden henkilöistä keksittyjä pseudonimiä. Lisäksi yleiskielistin tunnistettavat puheenparret ja poistin haastatteluissa esiintyneet paikkatiedot. Kokonaisuutena aineisto tuhotaan tietoturvallisesti pro gradu -tutkielmani valmistuttua.

Heikkinen (2018) kuvaa, että narratiivisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on korostunut ja tutkijalla on paljon päätösvaltaa tutkimuksen suorittamisesta sekä aineiston analysoinnista ja siihen liittyvistä tulkinnoista. Hänninen (2018) kirjoittaa, että tarina rakentuu aina haastateltavan ja haastattelijan välisessä vuorovaikutuksessa ja narratiivinen aineisto syntyy antamalla haastateltavalle mahdollisimman hyvä tilaisuus esittää kokemansa omalla tavallaan. Minulle on ollut tätä opinnäytetyötä tehdessäni tärkeää, että en ohjaile haastateltavieni kertomuksia omilla ennakkokäsityksilläni. Olen koko tutkimuksen ajan pitänyt mielessäni sisäpiiriroolini pitkäaikaisena matkustamopalvelualan työntekijänä ja välttänyt omien näkemyksieni esiin tuomista missään tutkimuksen vaiheessa. Haastattelutilanteissa olen halunnut antaa haastateltavieni kertoa kokemuksistaan mahdollisimman häiriöttömästi. Olen pyrkinyt luomaan haastatteluilmapiirin, joka tukee vapaata kerrontaa. Haastateltavieni värikkäät kertomukset olen litteroinut rehellisesti ja tulkinnut ne säilyttäen alkuperäisen kertomuksen sanoman ja tunnelman.

Guba ja Lincoln (1985, s. 105) ovat määritelleet paradigman tutkijan uskomusjärjestelmäksi tai maailmankatsomukseksi, joka ohjaa tutkijaa tutkimuksen menetelmien valinnassa ja johon liittyvät tutkijan ontologiset ja epistemologiset oletukset, eli käsitykset tiedon ja todellisuuden luonteesta. Heikkisen (2018) mukaan kerronnallisuus ja kerronnallinen tutkimusote kuuluvat epistemologisesti relativismin ja konstruktivismin piiriin. Hänninen

(1999, s. 24) esittää, että ontologisuus narratiivisen tutkimuksen yhteydessä tarkoittaa sitä, että ihmisen olemisen, elämän ja tarinan välillä nähdään yhteys: kerrotut tarinat välittävät yksilöille yhteiskunnan ja yhteisöjen arvoja ja opastavat toimimaan yhteisöllisissä rooleissa. Smithin (2016, s. 204) mukaan konstruktivistisessa, relativistisessa ja sosiokulttuurisesti painottuneessa tietokäsityksessä tieto ymmärretään kertomuksien kautta jatkuvasti muuttuvaksi: tietäminen riippuu ajasta, paikasta ja tietäjän asemasta ja ihmiset rakentavat todellisuutta omissa mielissään ja vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Valitsin tutkimukseeni narratiivisen lähestymistavan, koska sen relativistinen, konstruktivistinen ja sosiokulttuurinen tietokäsitys kuvastavat omaa ajatusmaailmaani sekä tutkimuksellisia lähtökohtiani, ja narratiivisen tutkimusotteen avulla voidaan kuvata elämän tapahtumia moniäänisesti.

Kokemukseni ilmailualan epävarmasta työtilanteesta saivat minut lähtemään uudelle koulutuspolulle 30 vuoden työuran jälkeen. Myös monet muut matkustamopalvelualalla työskentelevistä ovat epävarmassa työtilanteessa lähteneet rakentamaan uramuutosta uusien opintojen avulla. Heidän kertomuksensa työn muutoksista sekä ilmailualan kaksoiskriisistä ja uudelle koulutuspolulle lähtemiseen liittyneistä sattumista saivat minut kiinnostumaan tästä aiheesta. Työni tämän tutkimusaiheen parissa oli sujuvaa, sillä tunnen pitkän urani ansiosta matkustamopalvelualan käytännöt ja ammatin hyvät sekä huonot puolet. Minun oli myös helppo saada tutkimukseeni haastateltavia ja muodostaa heihin välitön ja luottamuksellinen suhde haastattelutilanteessa. Narratiivinen tutkimusote ja kertomukselliset haastattelut puolustivat paikkaansa tutkimuksessani sen vuoksi, että matkustamopalvelualaa on tutkittu hyvin vähän ja halusin antaa alalla työskenteleville henkilöille tilaisuuden kertoa omalla äänellään kokemuksiaan matkustamopalvelualan työstä ja covid-19 pandemiaa seuranneesta työn muutoksista ja uudelle koulutuspolulle lähtemisestä

5 TULOSTEN TARKASTELU

Tarkastelen analyysien tuloksia ensin narratiivien analyysin näkökulmasta ja esitän sen jälkeen narratiivisen analyysin tulokset mallitarinoina. Narratiivien analyysi keskittyy ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaisesti siihen, miten uudelle koulutuspolulle päädyttiin, eli niihin syihin ja sattumiin, jotka johdattivat haastattelemi henkilöt uudelle koulutuspolulle covid-19 pandemian aikana. Lisäksi kuvaan narratiivien analyysin tuloksissa kertomuksissa esiintyneitä toimijuuden muotoja, jotka työelämän muutoksessa liittyivät uudelle koulutuspolulle lähtemiseen. Lopuksi muodostan narratiivista analyysia hyödyntämällä kertomusten teemojen yhteneväisyyksien ja toisen tutkimuskysymyksen vastausten eli tulevaisuuden suunnitelmien erojen avulla kolme mallitarinaa. Nämä mallitarinat kuvastavat tiivistetysti työelämän kriisissä uramuutokseen ja uudelleen kouluttautumiseen johtaneita polkuja.

5.1 Narratiivien analyysin tulokset

Löysin aineistoni temaattisessa analyysissä kaksi keskeistä teemaa, jotka kuvastavat uramuutokseen liittyviä syitä ja sattumia. Nämä teemat esiintyivät kaikissa seitsemässä kertomuksessa, mutta saivat niissä erilaisia painotuksia ja kuvauksia, jotka tulkitsin analyysissä pääteemoihin liittyviksi alateemoiksi. Kolmantena kertomuksien pääteemana oli toimijuus, jonka avulla muutosprosessi toteutettiin. Analyysin edetessä havaitsin, että kaikki teemat olivat tiiviisti yhteydessä ja vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa. Uramuutospäätökseen ja uudelle koulutuspolulle hakeutumiseen johtivat monet asiat, jotka uramuutostilanteessa vaikuttivat toisiinsa ja joista osa oli saanut alkunsa jo ennen koronakevättä.

Kertomuksista kävi selkeästi ilmi suuren sattuman eli covid-19 pandemian ja ilmailualan kriisiytymisen vaikutus uramuutokseen ja päätöksiin uudelle koulutuspolulle lähtemisestä. Mitchell ja muut tutkijat (1999) korostavat suunnitellun sattuman teoriassaan, että ennakoimattomat tapahtumat ovat aina

jollain lailla mukana uramuutoksissa, ja myös kielteisiltä näyttäviä tilanteita ja urakriisejä pitää osata hyödyntää oppimiskokemuksina ja uran edistämisessä. Kahdessa tämän tutkimuksen kertomuksista sattuma toi yllättävästi eteen uuden unelma-ammatin ja siihen liittyvät kiinnostavat opinnot. Näistä kertomuksista kävi ilmi, että opintojen jälkeen päämääränä oli siirtyä uuteen toiveammattiin ja uuteen elämänvaiheeseen. Myös muissa kertomuksissa kuvattiin useita erilaisia sattumia, kuten opiskelupaikan yllättävää avautumista ja harrasteena aloitettuja opintoja tai mielekästä työharjoittelua sattumina, jotka edesauttoivat uudelle koulutuspolulle lähtemistä.

Narratiivien analyysin tulokset uudelle koulutuspolulle lähtemisen syistä olivat pitkälti saman suuntaisia kuin aiemmissa uratutkimuksissa: Masdonati ja kumppanit (2017, s. 261) ovat havainneet, että uudelleen kouluttautumispäätöksiin vaikuttavat samanaikaisesti monet asiat, kuten elämäntilanne, muutokset arvomaailmassa, tyytymättömyys työhön ja kehittymisen halu. Samanlaisia syitä esiintyi myös tutkimukseni kertomuksissa. Lisäksi kertomushaastatteluissa puhuttiin paljon matkustamopalvelutyön epävarmuudesta, työn muutoksista ja huonosta palkasta.

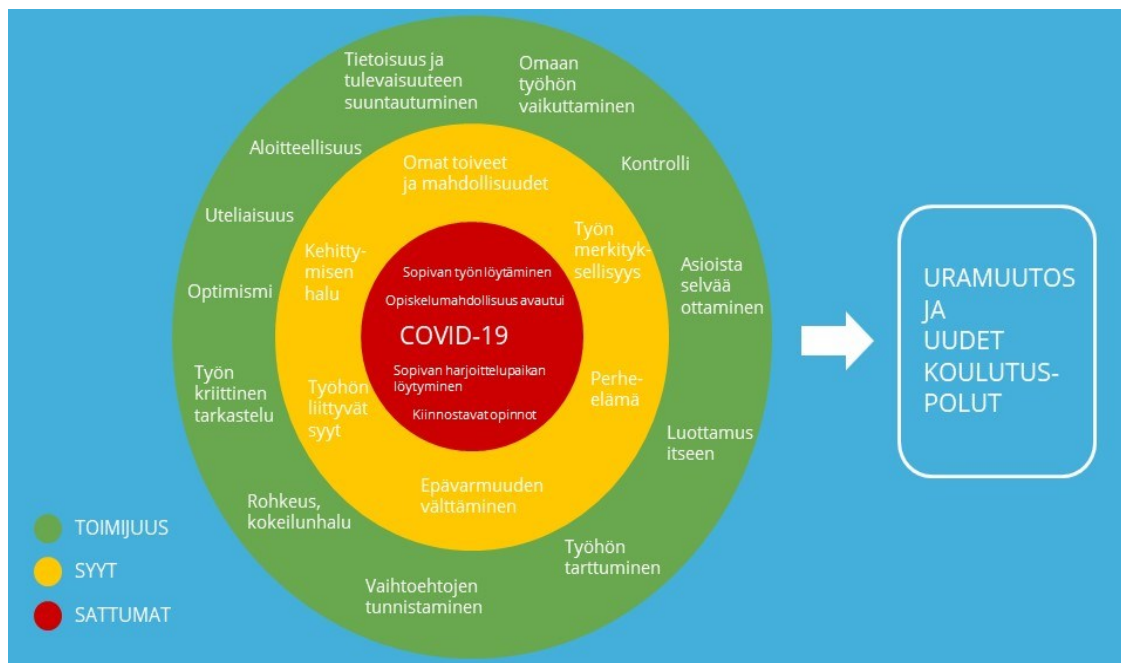
Toimijuus näyttäytyi kertomuksissa oma-aloitteisena, uramuutokseen suuntautuvana toimintana. Savickas (2013, s. 158) kuvailee uramuutoksen yksilön aktiivisena, vaiheittaisena prosessina, jossa tutkitaan tulevaisuussuuntautuneesti erilaisia uravaihtoehtoja, selvitetään toimintatapoja ja tehdään päätöksiä tavoitteiden saavuttamiseksi. Tutkijan mukaan työuran rakentamisessa tarvitaan tulevaisuussuuntautunutta tiedonetsintää, itseluottamusta uravalintojen tekemisessä sekä itsesääätelyä ja suunnitelmallisuutta tavoitteiden saavuttamiseksi. Vanhalakka-Ruoho (2015, s. 45–48) kuvaa Savickasin tavoitteellista ja toiminnallista uramuuntuvuutta koskevien kuvauksien ilmentävän jälkitekollisen ajan uratutkimuksille tyypillistä henkilökohtaista toimijuutta ja korostavan yksilön vastuunottoa omasta urastaan.

Savickasin (2013, s. 158–159) mukaan tulevaisuuteen orientoituminen ja huoli tulevaisuudesta käynnistävät usein yksilöllisen uramuutosprosessin, mikä

kuvastui myös tämän tutkimuksen kertomuksista. Tulevaisuustietoisuus ja erilaisten uusien mahdollisuuksien tunnistaminen ovat Savickasin (2013) sekä Mitchellin ja kumppaneiden (1999) kirjoituksissa keskeisiä toiminnan muotoja, jotka tukevat yksilöiden uramuutoksia. Vanhalakka-Ruoho (2014, s. 198–199) tuo lisäksi esiin, että elämän muutostilanteissa ja siirtymissä toimijuus voi olla monitahoisempaa: Toimijuus saattaa aktiivisen toiminnan ohella näyttäytyä elämän tarkoituksen ja merkityksellisyyden etsintänä, sinnittelynä epävakaisissa olosuhteissa tai odotetun urakehityksen vastarintana.

Tutkimukseni kertomuksissa painottuivat tulevaisuussuuntautunut toiminta ja asioista selvää ottaminen sekä elämänteemojen ja omien ammatillisten tulevaisuuden toiveiden tarkastelu. Esitän seuraavaksi kuvioon 5 koottuna tutkimukseni kertomuksien keskeiset teemat eli sattumat, syyt ja toimijuuden muodot jotka liittyivät uudelle koulutuspolulle lähtemiseen ja uramuutoksen toteuttamiseen.

Kuvio 5. Sattumat, syyt ja toimijuus uramuutoksessa

Seuraavissa luvuissa kuvailen kertomuksista poimittujen tekstiotteiden avulla narratiivien analyysissä ilmenneitä teemoja, jotka näkyvät myös kuviossa 5 esitetyssä teemakartassa. Kertomuksista poimitut lainaukset esittävät aineiston

keskeisiä pääteemoja ja niihin liittyviä alateemoja. Kuvio 5 ja tekstiotteet kuvastavat myös teemojen vuorovaikutteisuutta ja kiinteää yhteyttä toisiinsa uramuutosprosessissa. Narratiivien analyysin teemakartta sekä keskeiset teemat eli syyt, sattumat ja toimijuus ja niihin liittyvät kertomuskatkelmat vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, eli miten uudelle koulutuspolulle on päädytty työelämän muutostilanteessa.

5.1.1 Sattumat

Sattumien pääteemana on covid-19 pandemia, joka toimi kaikissa kertomuksissa katalysaattorina uudelle koulutuspolulle lähtemiseen. Kertomuksissa kuvastuivat koronatilanteen ennakoimattomuus ja tulevaisuutta varjostavat uhkakuvat. Covid-19 pandemiaan liittynyt epävarmuus tulevaisuudesta ja matkustamopalvelualan kohtalosta heijastuivat kertomusten pohdintoihin uramuutostarpeesta. Seuraavissa tekstikatkelmissa H2 ja H3 kuvaavat ennakoimattoman tapahtuman herättämiä ajatuksia uramuutoksesta.

Mä olen aina vähän miettinyt, että pitäisikö mun nyt niin kuin katkaista tää napanuora matkustamopalveluun ja lähteä opiskelemaan. Sitten 2020 tuli pandemia ja mä aloin miettimään, kun kaikki oli synkkää ja epävarmaa, että ehkä mun nyt tarvitsee tosissaan pistää pököä pesään näihin mun uranvaihtohaaveisiin. H2

Radiosta kuunneltiin, kun pieni pala kerrallaan koko yhteiskunta menee kiinni. Tässä vaiheessa tietysti oli epävarmuutta ilmassa omista töistä, mutta se koko tilanne oli niin kauhean omituinen, ettei siinä heti osannut semmoista huolta varsinaisesti vielä kantaa. Sitten mä rupesin pohtimaan sitä, että mitä mä tekisin, jos mä en lentäisi ja se iso haaste tässä on että, kun tää matkustamopalvelutyö on edelleen se mun unelma-ammatti, niin lähteminen tuntuu ihan hirvittävän vaikealta ja se ajatus siitä että, mitä muuta mä sitten voisin tehdä, kun on saanut maistaa tätä tämmöistä unelmaa. H3

Lomautuksen aikana sattumalta löytyneet työ- ja opiskelupaikat ja niihin yhdistyneet myönteiset kokemukset vahvistivat osanottajien halua uramuutokseen. Krumbolzin (2009, s. 136) mukaan erityisesti rohkeat, uusiin aloihin liittyvät ura- ja työkokeilut avaavat usein odottamattomia urakehitykseen liittyviä tilaisuuksia. Mitchell ja kollegat (1999) kuvaavat näitä yllättäviä uramahdollisuuksia tuottavia kokeiluja suunniteltuina sattumina, joita pitäisi osata aktiivisesti luoda ja hyödyntää erityisesti urakriiseissä. H4:n ja H6:n

kertomuskatkelmat kuvastavat korona-ajan sattumia ja niihin tarttumista uusina uramahdollisuuksina.

Sitten tuli korona ja meidät lomautettiin ja mä jaksoin olla ehkä kolme viikkoa kotona ja oltiin kaverin kanssa lenkillä ja kuljettiin yhden koulun ohitse ja sitten mä mietin, että pitäisiköhän viedä henkilötiedot tuonne kouluun... En ollut koskaan ajatellut opettajuutta millään lailla omana juttuna tai että se ylipäätään olisi mahdollinen ammatti mun maailmassa. Ja sitten en kerennyt sinne viemään mun tietoja, mutta tää mun kaveri kenen kanssa mä olin lenkillä, niin hänellä oli treenit illalla ja siellä oli kaksi opettajaa, jotka manasi pukuhuoneessa, että otona on joutunut vetämään oman ja naapuriluokan, koska ei ole sijaisia. Niin sit mun kaveri sanoi, että hei tässä on puhelinumero kaverille, joka pohti, että voisi tulla sijaiseksi ja seuraavana aamuna kilahti puhelin ja vararehtori soitti, että tulisitko viitosluokan enkun sijaiseksi? Ja siinä kerkisin ehkä kolme sekuntia ihmettelemään, että, tosi syvään päätyyn saman tien. H4

Sitten alkoi tämä korona 2020 ja mä jäin lomautetuksi. Mä tein sairaanhoitajan hommia koronanäytteenotossa, missä mun peruspalkka oli tuplasti parempi kuin lentämässä, että se oli kanssa yksi semmoinen iso sysäys, että vai tällaistaikin voi olla ja paljon rennompaa ja säännöllisempää työtä ja sitten palkka ihan huikean paljon parempi. Niin jotenkin se oli yksi semmoinen sysäys pois sieltä lentotyöstä ja sitten syksyllä mä hain opiskelemaan tradenomiksi. Mä hain vähän silleen, että no katsotaan nyt, että vaikka mä pääsisin niin, en mä tiedä aionko sitten mennä. Vähän silleen laitoin verkkoja vesille joka suuntaan, että hain töitä ja hain kouluihin ja kaikenlaista. Ja sitten mä pääsinkin opiskelemaan ja mä olin siitä ihan superinnoissani. H6

Muutamissa kertomuksissa sattumoisin harrasteena aloitetut opinnot vauhdittivat uramuutosta ja uudelle opiskelupolulle lähtemistä. H5 kuvaa tekstikatkelmassaan, kuinka sattuman siivittäminä aloitetuista opinnoista käynnistivät uramuutoksen.

Sain mainoksen puhelimeeni avoimen yliopiston opinnoista ja ne vaikuttivat todella kiinnostavilta. Siitä mainoksesta innostuneena lähdin sitten opiskelemaan sinne avoimeen. Hain avoimen yliopiston opintojen pohjalta yliopistoon ja pääsin sisään. Opiskelu on edelleen todella mielenkiintoista ja suunnittelen vakavasti alan vaihtoa ja mahdollisesti myös tutkimustyöhön ryhtymistä sitten, kun kohta jään eläkkeelle tästä matkustamopalvelutyöstä. H5

5.1.2 Syyt

Syynä uudelle koulutuspolulle lähtemiseen mainittiin kaikissa kertomuksissa matkustamopalvelualan epävarmat tulevaisuuden näkymät. Koronapandemian aiheuttamat pitkät lomautukset nostivat ajatuksiin alaa aikaisemmin kohdanneet kriisit, työehtojen heikennykset sekä erilaiset säästötoimet. Lisäksi

matkustamopalvelutyön ruumiillinen ja henkinen vaativuus, työn tekemiseen liittyvä arvostuksen puute sekä työn yhteensovittamisen vaikeus perhe- ja yksityiselämään korostuivat kertomuksissa. Yksilöllisinä syinä esiin nousivat arvomaailmaan ja työn merkityksellisyyteen liittyvät asiat. Kertomukset heijastelivat pitkälti Savickasin (2013, s. 150–154) uran rakentamisteoriassaan esittämiä näkemyksiä siitä, että nykypäivänä uravalinnoissa ja urasuunnittelussa ovat keskeisessä asemassa yksilölle tärkeät elämänteemat ja -arvot. Seuraavat H1:n ja H2:n kertomuksista poimitut sitaatit kuvastavat uramuutokseen ja uudelle koulutuspolulle lähtemisen syitä.

Kun se pandemia iski, niin sitten jotenkin vahvistui se fiilis, että mikään ei ole niin varmaa kuin epävarmuus, että on hyvä olla semmoinen kakkosvaihtoehto sitten tän tuulisen alan ohelle ja sitten hakeuduin uudemman kerran pääsykokeisiin, että sitten oikeastaan siinä pandemian aikana munkin ajatus tavallaan kypsyi siihen, mikä voisi olla se suunta sitten seuraavaksi. Olisi ehkä idyllistäkin ajatella, että tää ammatti olisi edelleen semmoinen, mistä eläköityä, mutta ei me nuorisolaiset tästä enää eläköidyttä, vaan tää on hyvinkin semmoinen läpikulkupaikka. Ehkä meidän ei ole tarkoitus nauttia tästä työstä sen enempää, kuin hetkellisesti. Tästä on tehty tavalla tai toisella, mä itse koen, että vähän silleen hankalasti jatkettava, että kun on nuori ja ei ole sillä lailla kytköksiä niinku perhettä tai muuta niin tää on helppoa tässä ohella, mutta tästä tehdään entistä vaikeampaa jatkaa eläkeikään asti. Mä koen sen näin ja se jotenkin tässä pandemian aikana korostui. Onhan tää rankkaa koko ajan. Tunnit vaan lisääntyvät ja työn vaativuus lisääntyy ja samoin kuormittavuus. H1

Luultavasti vähän semmoinen ajatus siitä, että uusi ammatti turvaa mun loppuelämän ja antaa mulle merkityksellistä tekemistä, kun tää lentoura päättyy. Tietysti epävarmuustekijät meidän alalla ja se, että semmoinen tunne aina, että meitä ei enää arvosteta samalla tavalla, kun sanotaan hyvinä vuosina. Kyllä se varmasti antoi tosi paljon motivaatiota siihen, että päätin sitten hakea opiskelemaan. H2

Muina syinä uudelle koulutuspolulle lähtemiseen mainittiin kehittymisen halu, matkustamopalvelualan huono palkkaus ja matkustamopalvelutyöhön liittyvät kapeat etenemismahdollisuudet, kuten H6 kuvailee seuraavassa katkelmassa.

No lentoemännän pieni palkka on iso tekijä ja sit huonot etenemismahdollisuudet ja mitään kehittymismahdollisuuksiakaan ei oikein oo. Jotenkin se on sitä samaa, vaikka sitten kouluttautuisikin, vaikka purseriksi, sitä samaahan se sitten kuitenkin on pitkälti, että jotenkin mä näen, että pois alalta vaihtaminen on helpompi. Tai on mielekkäämpi tehdä semmoista työtä, missä omalla osaamisella ja omalla panostuksella pystyy vaikuttaa siihen paremmin, että mihin suuntaan se ura lähtee tai mimmoinen palkka on. Ja sitten toi lentäminen on kuitenkin semmoista, että sä oot vaan yksi siellä muiden joukossa. H6

Useista kertomuksista kävi ilmi, että uramuutospäätöksiin vaikuttivat myös koronavuosien työhön ja lomautuksiin liittyneet surulliset kokemukset. H3:n tekstikatkelma kuvastaa korona-ajan apeita tunnelmia ja huonoja vaikutusmahdollisuuksia omaan työhön, jotka johtivat uudelle koulutuspolulle.

Sitten mä päädyin näihin opintoihin, kun se lentotyö ei enää tuntunut mielekkäältä ja sitten toisaalta se saatu korvaus ei kompensaaationa ollut linjassa enää sen työnkuvan kanssa. Ja laitoin raporttejakin pandemian aikana, kun oli nää lockdownit ja pitkät poissaolot ja ne aiheuttivat henkistä kuormaa ja sitten olin aika yksin sekä siellä maailmalla myös näiden epäkohtien kanssa, enkä saanut raporttoimalla niihin mitään muutosta, niin sitten mä rupesin pohtimaan sitä, että mitä mä tekisin, jos mä en lentäisi. H3

Kaikissa kertomuksissa uramuutokseen johtaneina syinä mainittiin myös henkilöstötyöhön liittyneet kielteiset kokemukset, kuten H2, H4 ja H5 seuraavissa tekstikatkelmissa esittävät.

Musta jotenkin tuntuu, että lentämässä ja matkustamopalvelutyössä ei heilauta ketään olenko mä tänään töissä tänään vai en. Tuolla opintoihini liittyvässä harjoittelussa mä oon kohdannut tosi ihanasti ihmisiä ja mut on otettu tosi kivasti vastaan. Mä jotenkin tunnen olevani arvostettu ja semmoinen pidetty työntekijä, toki lentämässäkin, mut niinku eri tavalla. H2

No sanotaanko, että työnantajan HR-politiikka tai ylipäätään semmoinen HR:n näkymättömyys ja tuuliajolle jätetty olo, että se tuntui siltä, ettei ehkä kanneta vastuuta työntekijästä siinä mittakaavassa, kun itse toivoisin, että kannettaisi. H4

Nää viime ajat koronan jälkeen ja se pitkä lomautus, niin kyllä se verotti sitä motivaatiota työtä kohtaan ja aika pitkään meni sillä tavalla, että ajattelin, että mä tulen vaan töihin ja lähden niin nopeasti pois, kun pystyn, että oli kyllä vähän semmoista huonoa ja pahaa mieltä kaikesta. Eikä niinkään työnteosta, eikä työkavereista, vaan ennemminkin sitten johtamisesta ja henkilöstöpolitiikasta. H5

Mielenkiintoiset opinnot ja itsensä kehittäminen sekä merkitykselliset harjoittelu- ja työkokemukset lomautuksen aikana olivat kertomuksissa esiintyneitä myönteisiä asioita, jotka vaikuttivat uudelle koulutuspolulle lähtemiseen ja uramuutokseen, kuten H7, H4 ja H2 kuvailevat sitaateissaan.

Kun sitä on opiskellut erilaisia juttua ja ollut aktiivinen ja töissä on aina hakeutunut vähän eri rooleihin ja muuta, niin ehkä mulla on koko ajan ollut semmoinen hinku kehittyä. Mä oon varmaan aina ollut semmoinen ihminen, että mä oon jotenkin halunnut enemmän. Mä en tiedä onko se itsensä kehittämistä, vai mikä se on se motivaattori siellä taustalla. Mutta mulla on jotenkin aina ollut koko ajan jotain pientä opiskelua siinä lentämisen ohessa. H7

Ihan sijaisopettajaksi menin ja sitten siinä kävikin niin, että se oli tosissaan mun juttu. Se meni niin, että ensiksikin oli ne ihanat lapset ja sitten mulla oli työparina yhteisopettaja, joka oli niin järjettömän taitava pedagogi ja meillä oli mahtava rehtori ja työyhteisö ja aivan käsittämätön koko porukka. Ja siitä se ajatus sitten lähti, että mä hain OKL:aan ja onneksi pääsin ja nyt olen olen siellä tosi tyytyväisenä. H4

Se on jotenkin silleen, että saa olla heikomman puolella: Mä tein sen ekan harjoittelun tuolla autismsäätiön kehitysvammaisten parissa ja sitten tän toisen nyt näiden äitien tai perheiden parissa. Niin jotenkin se tuntuu vaan niin semmoiselta arvokkaalta ja sitten tuntuu, että itsellä on jotenkin paljon annettavaa sinne työhön. H2

5.1.3 Toimijuus

Toimijuus ilmeni kertomuksissa vaiheittaisina suunnanottoina kohti uusia opintoja ja uramuutosta tai suoraviivaisena etenemisenä ja määrätietoisena opiskeluna kohti uutta ammatillista tavoitetta. Toimijuus näyttäytyi myös muutostilanteen sattumiin liittyneinä rohkeina kokeiluina uusien töiden ja opintojen parissa. Kaikissa kertomuksissa toimijuus kuvastui ammatillisten toiveiden, mahdollisuuksien ja työn nykytilanteen kriittisenä tarkasteluna, mikä Eteläpellon ja kumppanien (2014, s. 211–212) mukaan kuvastaa ammatilliselle toimijuudelle ominaista työhistorian sekä osaamisen ja asiantuntijuuden hyödyntämistä yksilöllisissä työelämän valinta- ja muutosprosesseissa.

Uusia uravaihtoehtoja pohdittiin kertomuksissa syvällisesti ja käytiin läpi itsekseen, läheisten kanssa ja hakeutumalla julkisten työ- ja elinkeinopalvelujen eli TE-palveluiden tarjoamaan uraohjaukseen. Matkustamopalvelualaa vertailtiin muihin töihin ja samalla tutkittiin muiden alojen palkkaukseen liittyviä asioita. Yleistä työmarkkinatilannetta ja työllistymismahdollisuuksia tarkasteltiin paljon ja asioista otettiin selvää lukemalla lehtiä ja erilaisia tilastoja ja katsauksia. Tietoja haettiin myös suoraan TE-palveluiden asiantuntijoilta. Lisäksi erilaisia opiskelumahdollisuuksia ja pääsykoevaatimuksia tutkittiin ahkerasti. Muutamat miettivät opiskelualaa valitessaan alan sopivuuden lisäksi omaa ikääntymistään ja tulevaa ammattia. Uramuutosta suunnittelevat halusivat valita alan, missä ei karsasteta kokenutta työntekijää ja työllistyminen olisi mahdollista myös varttuneemmalla iällä. Monipuolinen oman osaamisen ja

opiskelumahdollisuuksien reflektointi sekä aktiivinen uran rakentaminen kuvastuvat seuraavassa H7:n kertomuskatkelmassa.

Ajattelin, että noinkohan pääsisin opettajakouluun ja sitten mä ajattelin, että ehkä sillä alalla ei olisi ikärasismia. Jos tekisin pedagogiset opinnot, ja jos ja kun korona jatkuu ja vie mun vakityöpaikan, niin mulla olisi sitten se restonomipuoli ja se markkinointi- ja palveluosaaminen ja sitten se opettajuus, niin se voisi olla semmoinen hyvä yhdistelmä ja hain ammatilliseen opettajakoulutukseen silloin, kun koronalomautusta oli jotain vuosi takana ja pääsin sisään ja nyt mä viime kesänä valmistuin ammatilliseksi opettajaksi. H7

Toimijuus näkyi kaikissa kertomuksissa uusien ura- ja kouluttautumismahdollisuuksien etsimisenä ja yllättävien tilaisuuksien hyväksi käyttämisenä. Mitchell ja kumppanit (1999) korostavat työelämän ennakoimattomissa tilanteissa rohkeita urakokeiluja ja sattumien hyödyntämistä uramuutoksia tukevana toimintana. Savickas (2013, s. 158–159) kuvaa tulevaisuussuuntautuvaa uran ja omien mahdollisuuksien tarkastelua uramuuntuvuuden tärkeimpinä voimavaroina. Lainaus H3:n kertomushaastattelusta kuvastaa kertomuksissa yleisesti esiintynyttä tulevaisuussuuntautunutta ajattelua ja päämäärätietoista etenemistä kohti uusia opintoja ja uramuutosta.

Mä rupesin sitten pohtimaan, että mitähän vahvuuksia mulla mahdollisesti on ja mun vahvuus on ehdottomasti kouluttamisessa, mistä mulla on pitkä kokemus ja sieltä mä oon saanut myös sellaista palautetta, että siinä ilmeisesti ainakin silloin tällöin onnistun. Niin sitten mä rupesin miettimään sitä opetusala ja nää kielethän mua kiinnostaa. Ja sitten muotoutui ajatus siitä, että ehkä suomen opettajaksi ja otin sitten selvää mitä siihen koulutukseen ja opettajaksi oikein vaaditaan. Huomasin, että alaa on mahdollista opiskella Helsingin yliopistossa, eikä tarvitse lähteä mihinkään kauemmas ja sitten mä katsoin vanhoja pääsykokeita ja ajattelin, että kyllähän mä nyt näihin tehtäviin osaan vastata, jos mulla vaan on materiaalit ja opiskelen ne. Ja sitten mä päädyin tekemään hakemuksen yhteishakuun ja pääsin sitten opiskelemaan. H3

Kuurilan (2014) sekä Lairion ja kumppanien (2007) tutkimuksissa on todettu, että epävarmassa työelämän tilanteessa urapäätöksiä harkitaan tarkasti ja erilaisia vaihtoehtoja punnitaan joskus pitkään, jotta välttyttäisiin elämää mutkistavilta virhearvioinneilta. Vanhalakka-Ruoho (2007) kirjoittaa, että elämänkulun muutosvaiheisiin liittyvät suunnannot sisältävät tyypillisesti monenlaisia pohdintoja, joihin kuuluvat kaikki arkielämän roolit ja tehtävät. Tutkijan mukaan

näitä päätöksentekotilanteita kehystävät myös yksilölle tärkeät elämänteemat. Tutkimukseni kertomuksissa urasuunnitelmiin liittyivät erityisesti oman elämänpiirin ja läheisten merkitys, mikä kuvastuu myös H2:n tekstikatkelmasta.

Lentotyössä se on kyllä sellasta jatkuvaa säätämistä näiden vapaiden ja lasten lomien ja juhlien kanssa. Työn ja perheen menojen sovittaminen on tosissaan aiheuttanut stressiä, kun vapaatoiveet ei oikein riitä kaikkiin lasten tärkeisiin menoihin ja työvuorojen sumpliminen on aina todella vaikeeta. Nyt sitten näihin opintoihin liittyvissä töissä ja harjoittelussa vuorojen suunnittelu ja vaihtaminen on sujunut ihan kätevästi. Musta se on kyllä tosi iso muutos koko perheen kannalta. H2

Tutkimukseni aineistossa uramuutokset näkyivät neljässä kertomuksessa vaiheittaisina suunnanottoina kohti uutta koulutuspolkua ja kolmessa kertomuksessa suoraviivaisena etenemisenä kohti uutta uratavoitetta. Savickas (2002) on varhaisemmissa uratutkimuksissaan esittänyt, että nuorilla ammatillinen suunnanotto tapahtuu ikävaiheisiin liittyvien kehitystehtävien ja tiettyjen, toisiaan seuraavien vaiheiden kautta. Tutkijan mukaan nämä vaiheet ovat tiedon hankkiminen ja kokonaiskuvan muodostaminen uravaihtoehtoista (crystallization), muutamaaan mahdolliseen vaihtoehtoon perehtyminen tarkemmin ja päätöksen valmistelu (specification) ja lopuksi uraa koskevan päätöksen tavoitteellinen toteuttaminen (actualization). Savickas (2013, s. 156–157) on myöhemmin laajentanut nuorten kehitystehtäviin liittyneet pohdintansa myös 2000-luvulle ominaisessa muutosalttiissa ympäristöissä toimiviin aikuisiin: Tutkijan mukaan nykypäivänä aikuisilla uramuutoksia koskevat toiminnot eivät liity ainoastaan elämänkulun vaiheisiin ja siirtymiin, vaan ne toistuvat kaikissa yksilön kohtaamisissa työn muutoksissa.

Vanhalakka-Ruohon (2015, s. 48) mukaan Savickasin (2013) myöhemmissä pohdinnoissa toimijuuteen rinnastettavasta uramuuntuvuudesta korostuvat yksilön vastuunotto omasta urasta ja uran aktiivinen ja omakohtainen työstäminen, jota ohjaavat toimintaympäristön mahdollisuudet ja yksilölliset elämänteemat. Myös tämän tutkimuksen kertomuksista kuvastui aktiivinen uran rakentaminen, johon liittyivät oma-aloitteinen asioista selvää ottaminen ja yksilölliset etenemistavat kohti uramuutoksia. Kertomuksista ilmeni, että uudelle opintopolulle vaiheittain edenneillä ei ollut vielä muutostilanteessa selvää kuvaa omista uratavoitteistaan ja suoraviivaisesti edenneillä uusi

koulutusala ja uramuutoksen päämäärä oli varmistunut jo muutostilanteen alkuvaiheessa. Kaikissa tutkimukseni kertomuksissa korostuivat etenemistavasta huolimatta yksilölliset elämäntilanteet ja elämän arvot uran rakentamisessa. Muutostilanteisiin liittynyt toimijuus nivoutui elämän merkityksellisiin asioihin ja uramuutosta alettiin toteuttaa omien tärkeiden elämänteemojen ja tulevaisuuden toiveiden ehdoilla.

5.2 Narratiivisen analyysin tulokset

Esitän narratiivisen analyysin tulokset mallitarinoina, jotka olen luonut tutkimukseni kertomusten juonenkulun ja pääteemojen tyypittelyn avulla. Osanottajien kertomuksiin perustuvat mallitarinat vastaavat kootusti tutkimuskysymyksiini eli siihen, miten uudelle koulutuspolulle on päädytty työelämän kriisitilanteessa ja millaisia suunnitelmia ja uramuutoksellisia tavoitteita osallistujien kertomuksissa esiintyy.

Hänninen (2018) kuvaa Fryeta (1957) mukailleen, että narratiivisissa tutkimuksissa juonianalyysiin liittyy usein tarinoiden tyypittely sankari-, komedia- tragedia- tai ironiamallitarinoihin. Hänninen (2018) kirjoittaa, että joskus juonityyppien löytäminen on vaikeaa ja juonikuvauksiin saattaa yhdistyä useita eri tyyppien vivahteita. Tutkimuksessani pidin kaikkia kertomuksia pitkään sankaritarinoina, joissa onnellista elämänmenoa häiritsevä kriisitilanne ja siihen liittyvä epätoivo voitetaan kukistamalla uhkaava epävarmuus omalla neuvokkuudella. Mallitarinoita työstäessäni kertomuksissa alkoi kuitenkin analyysin edetessä löytyä myös muita sävyjä sankaritarinan ohella. Kiian sattuman siivittämässä tarinassa on komediallisia piirteitä, kun odotetun elämänkulun rajoja rikotaan rohkeasti ja lopputuloksena on odottamaton ja onnellinen järjestys ja uusi elämänura. Caran uupumattoman uramuuntajan tarina puolestaan saa ironisia vivahteita, kun energinen ja työkäytäntöjen parantamiseen liittyvä kehitystyö ja oman osaamisen lisääminen eivät tuota tulosta uralla. Cara ei kuitenkaan lannistu, vaan taltuttaa matkustamopalvelualaan liittyvää epävarmuutta opiskelemalla uuden vara-

ammatin. Marian tarinassa tärkeät elämänteemat liittyvät kiinteästi uravalintaan sekä työn merkityksellisyyden tavoitteluun. Marian merkityksellisyyden metsästys on mallitarinoistani puhdas sankaritarina, missä työelämän kriisi ei lamaannuta päähenkilöä. Tilanne käynnistää pitkään hautuneet ajatukset uramuutoksesta toiminnaksi, joka johtaa uudelle koulutuspolulle kiinnostavien opintojen pariin, uramuutokseen ja elämän harmoniaan.

5.2.1 Merkityksellisyyden metsästäjän tarina

Marian mielestä lentoemännän työ ei ole enää pitkään tuntunut merkitykselliseltä tai mielekkäältä. Jatkuva työvuorojen säätäminen lapsiperheen arkeen sopivaksi, poissaolot kotoa sekä matkustamopalvelutyön ja kolmelapsisen perheen merkkipäivien ja juhlapyhätraditioiden yhtensovittamisen hankala yhtälö ovat stressanneet Mariaa jo vuosia. Usein vaihtuneet maaorganisaation esihenkilöt ovat jääneet Marialle etäisiksi. Lisäksi työn muutokset ja työehtojen heikennykset jatkuvien säästötoimenpiteiden takia ja huono palkka saavat Marian tuntemaan, että työnantaja ei arvosta hänen työtään. Maria kokee olevansa tehtävässään vain henkilönumero ja käsipari ilman persoonaa.

Maria ei ole matkustamopalvelu-urallaan koskaan hakenut mihinkään erityistehtäviin, eikä hän ole halunnut kouluttautua lentojen esimiestyöhön purseriksi. Työpaikan vaihtaminen ja kouluttautuminen uuteen ammattiin ovat olleet usein Marian mielessä, mutta työn ja perheen täyttämässä arjessa Marialla ei ole ollut voimia lähteä toteuttamaan urahaaveitaan ennen covid-19 pandemiaa.

Koronakevällä Marian matkustamopalvelutyöt päättyivät pitkäaikaiseen lomautukseen. Heti lomautuksen alettua Maria alkoi toimia, sillä matkustamopalvelutyön jatkuvuus näytti epävarmalta ja työn katkoksesta tuli tilaisuus muutokseen. Maria otti selvää aiemmin hankitun koulutuksensa päivittämisestä sekä muista koulutusmahdollisuuksista. Hän kävi Työ- ja Elinkeinotoimiston tarjoamissa muutos- ja ohjauskeskusteluissa ja teki ammatinvalintatestejä ja pohti tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksista TE-toimiston virkailijoiden ja läheistensä kanssa. Selvitystyön jälkeen Maria päätti lähteä kouluttautumaan kokonaan uuteen ammattiin.

Seuraavassa yhteishaussa Maria haki muutamaa ammattikorkeakouluun. Kun opiskelupaikka yllättäen avautui Marian kakkosvaihtoehdona olleeseen sosiaalialan koulutukseen, hän otti paikan heti vastaan. Ammattikorkeakoulu sijaitsi lähellä kotia ja samaan opiskelupaikkaan oli päässyt myös hyvä ystävä, joten opiskelun aloitus tuntui helpolta. Myös perhe kannusti Mariaa opiskeluun ja alan vaihtoon. Mitä pitemmälle opinnot etenivät, sitä tyytyväisempi Maria oli valintaansa. Opiskelu sujui helposti ja käytännön harjoittelu sosiaalialan työpaikoissa lapsien ja perheiden neuvontatyössä olivat tuoneet merkityksellisyyttä työhön. Harjoittelupaikoissaan Maria on saanut esihenkilöiltään kaipaamaansa työn ohjausta ja palautetta tekemästään työstä. Myös työvuorojen järjestelyt olivat uusissa tehtävissä sujuneet vaikeuksista. Marialle on jo tarjottu opiskelun oheen sosiaalialan töitä ja myös valmistumisen jälkeen alan töitä on jo tiedossa, joten työllistyminen ei huoleta Mariaa. Maria on kokenut nuorten perheiden parissa tehtävän neuvontatyön erityisen kiinnostavaksi ja merkitykselliseksi. Maria aikoo heti valmistuttuaan irtisanoutua matkustamopalvelutyöstä. Hän on päättänyt hakeutua kokopäiväisesti sosiaalialan töihin. Ajatuksissa siintävät jo jatko-opinnot ja kouluttautuminen sosiaalialan esimiestehtäviin.

5.2.2 Sattuman siivittämän tarina

Kiia on tehnyt mittavan, yli 30-vuotisen uran matkustamopalvelutyössä kahden eri lentoyhtiön palveluksessa. Pääosan työurastaan Kiia on toiminut esimiestehtävissä purserina. Kiia on viihtynyt työssään hyvin ja hän on pidetty esihenkilö ja taitava ammatissaan. Viime vuosina matkustamopalvelutyön muutokset ja kiristynyt työtahti sekä purserin työmäärän kasvu ovat kuitenkin vähentäneet Kiian työtyytyväisyyttä. Toisaalta ajatus eläköitymisestä muutaman vuoden kuluttua on tukenut Kiian työssäjaksamista.

Covid-19 pandemian myötä Kiia lomautettiin toistaiseksi. Yllättäen heti lomautuksen alussa Kiialle tarjottiin opettajan pitkäaikaista sijaisuutta lähikoulussa. Kiia otti pestin vastaan, sillä joutilaana olo ei sopinut aktiiviselle Kiialle. Kiiaa jännitti hieman vaativa opetustyö ja lasten kanssa pärjääminen, sillä Kiialla ei ollut aiempaa opettajakokemusta ja omien lapsien kouluajoista oli jo vuosia. Kasvatustieteitä ja teologiaa Kiia oli aikaisemmin opiskellut avoimessa yliopistossa, mutta opetusalaan hän ei ollut koskaan ajatellut toiveammattinaan.

Sijaisopettajan työ yllätti Kiian iloisesti. Hän tuli erinomaisesti toimeen oppilaiden kanssa ja muut opettajat tukivat Kiiaa opetustyön alkutaipaleella. Koulussa oli mahtava yhteishenki ja tekemisen meininki, kuten Kiia työyhteisöään kuvaili. Kiia viihtyi työssään hyvin, ja mielti läheistensä kanssa, olisiko alan vaihto matkustamopalvelutyöstä opetustehtäviin mitenkään mahdollista. Kun Kiian lomautus matkustamopalvelutyöstä oli päättymässä ja paluu purserin hommiin lähestyi, koulun rehtori ehdotti Kiialle, että tämä hakisi luokanopettajakoulutukseen ja siirtyisi sitten valmistuttuaan kokopäiväisesti opetustyöhön. Rehtorin palautteen innoittamana Kiia haki yhteishaussa opettajankoulutuslaitokseen ja pääsi yllätykseksensä sisälle ensiyrittämällä. Kiian opinnot ovat sujuneet nopeasti ja tehokkaasti: Kiia kuvaa, että liki kuusikymppisellä alanvaihtajalla ei ole varaa aikailla opintojen parissa, jos haluaa vielä tässä elämässä tehdä uuden uran opettajana. Kiia aikoo heti valmistuttuaan ja eläkkeelle matkustamopalvelutyöstä jäätyään hakea opettajan virkaa ja haaveilee myös tutkimustyöstä väitöskirjan parissa. Matkustamopalvelutyö vaihtuu lennosta opetusalaan.

5.2.3 Uupumattoman uramuuntajan tarina

Cara on unelmatyössään matkustamopalvelualalla. Hän toimii esimiestehtävissä ja on koko uransa ajan ollut aktiivisesti mukana kehittämässä työyhteisön toimintaa ja työkäytäntöjä. Cara on aina osallistunut erilaisiin työryhmiin, joissa on uudistettu ja kehitetty asiakaspalvelu- ja tarjoilukonsepteja. Hän on myös aktiivisesti hyödyntänyt kaikkia yrityksen tarjoamia kouluttautumismahdollisuuksia ja työstänyt omaa osaamistaan organisaation sisäisissä tehtävissä ja työkierrossa. Caralla on takanaan avoimen yliopiston opintoja, ja hän on opiskellut kieliä ulkomaisissa yliopistoissa sekä palvelu- ja markkinointialaa ammattikorkeakoulussa.

Caralla on jatkuvasti paljon ideoita matkustamopalvelutyön uudistamiseksi ja hän kirjoittaa ahkerasti raportteja työn kehittämiseksi ja epäkohtien paikantamiseksi. Cara kokee kuitenkin usein, että hänen omistautuvaa ja kriittistä kehittämistyötään ei arvosteta. Raportteihin ei tule vastauksia ja ideat jäävät toteuttamatta. Etenkin koronakevään jälkeen vaikutusmahdollisuudet omaan työhön ovat Caran mielestä vähentyneet selvästi.

Piinaava epävarmuus matkustamopalvelutyön jatkumisesta alkoi covid-19 pandemian aikana. Cara tutkiskeli työtään ja sen heikentyneitä ehtoja sekä surullista palkkakehitystään. Cara pelkäsi, että unelmien elinikäinen työpaikka oli muuttumassa väliaikatyöksi jatkuvasti heikkenevien työehtojen takia. Cara alkoi tarkastella omaa ammatillista osaamistaan kriittisesti ja totesi, että työkokemusta oli kertynyt kapea-alaisesti ja vain yhden työnantajan palveluksessa ja monet koulutukset, joihin hän oli ottanut osaa, eivät oikeastaan pätevöittäneet mihinkään.

Cara ei kuitenkaan lannistunut, vaan päätti täydentää osaamistaan kasvatustieteillä, sillä opetustyö oli aina kiinnostanut häntä. Matkustamopalvelutyön ohella olisi ehkä mahdollista tehdä myös opetus- tai koulutustyötä. Tutkiskeltuaan erilaisia opiskeluvaihtoehtoja ja menneiden vuosien pääsykokeita Cara päätyi suomen kielen ja kirjallisuuden opintoihin ja pääsi opiskelemaan yliopistoon ensi yrittämällä. Cara uskoo, että opetusalaalla töitä riittää myös tulevaisuudessa, eikä ikä ole rasitteena opettajan ammatissa. Opintojen edetessä Cara on huomannut, että hän viihtyy hyvin opetustyössä. Cara haluaa kuitenkin edelleen jatkaa matkustamopalvelualalla, vaikka korkeakoulututkinto on loppusuoralla ja opettajan pätevyys on kohta hankittu. Cara on myös aloittanut harrastuksenaan opiskelemaan osakesijoittamista kohentaakseen toimeentuloaan matkustamopalvelutyöstä saatavien ansioiden lisäksi.

6 POHDINTA

Tämän narratiivisen tutkimuksen tavoitteena oli kuvailla matkustamopalvelualan ammattilaisten kertomushaastattelujen avulla, miten työelämän muutostilanteessa on päädytty uudelle koulutuspolulle. Tutkimuksen taustalla ovat 2000-luvun epävakaa työelämä ja työnmurros. Työtä ei enää nähdä itsestään selvänä jatkumona, vaan työ on usein monimuotoista, pirstaloitunutta ja luonteeltaan ennustamatonta. Työn rakenteellisten ja teknologiseen kehitykseen liittyvien sisällöllisten muutosten ohella covid-19 pandemia aiheutti työelämälle maailmanlaajuisen urashokin (Akkermans ym., 2020, s. 1–2). Matkustus ja lentoliikenne pysähtyivät koronakeväänä lähes kokonaan ja monet matkustamopalvelutyöntekijät joutuivat toistaiseksi lomautetuiksi. Epävarmassa työtilanteessa useat alan työntekijät käyttivät äkillistä muutostilannetta hyödykseen ja lähtivät kouluttautumaan uusille urille. Tämän tutkimuksen kertomuksissa on kuvattu uudelle koulutuspolulle johtaneita sattumia ja syitä sekä toimijuutta, joita yksilöllisen muutosprosessin käynnistämiseksi on tarvittu.

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla haluttiin selvittää, miten uudelle koulutuspolulle on päädytty työelämän ennakoimattomassa muutostilanteessa. Tutkimuksen kertomuksista kävi ilmi, miten uraan liittyvät sattumat ja työn muutoksiin ja epävarmaan tilanteeseen sekä yksilöiden elämäntemoihin ja arvoihin liittyvät syyt käynnistivät uudelle koulutuspolulle hakeutumisen. Muutostilanteessa toimijuus ilmeni uraan ja kouluttautumiseen liittyvänä suunnanottoina ja määrätietoisena etenemisenä opiskelun avulla kohti asetettua ammatillista päämäärä. Toimijuus näkyi kertomuksissa Eteläpellon ja kumppanien (2014) kuvaaman ammatillisen toimijuuden kaltaisena työtehtävien, palkkauksen ja etenemismahdollisuuksien tarkasteluna ja vertailuina sekä erilaisina selvitystöinä, neuvotteluina ja päätöksentekona.

Järvensivu (2010, s. 272–273) esittää, että epävarmassa ja muutosalttiissa työelämässä työntekijöiden aktiivisuus ja luovat pärjäämisstrategiat korostuvat: Työn ehtoja ja mielekkyyttä sekä omia mahdollisuuksia työmarkkinoilla pohditaan syvällisesti ja kriittisesti. Järvensivu (2010) kuvaa, että uusia uramahdollisuuksia etsitään kouluttautumisen avulla ja priorisoimalla omaa elämäntilannetta sekä uratoiveita, mikä kuvastui myös tutkimukseni kertomuksista.

Kaikkien kertomuksien mukaan ilman covid-19 pandemian aiheuttamaa odottamatonta työelämän katkosta henkilöt tuskin olisivat lähteneet uudelle koulutuspolulle. Kertomuksissa työelämän äkillinen muutostilanne koettiin alkuhämmennyksen jälkeen tilaisuutena kouluttautua uudelle uralle. Lähes kaikissa kertomuksissa kuvailtiin, että erilaiset suuret ja pienet sattumat ohjasivat uraan liittyviä valintoja muutostilanteessa. Harrastuksena aloitettu opiskelu muuttui uuteen ammattiin johtaviksi yliopisto-opinnoiksi ja sijaisopettajana toimimisesta poiki uusi toiveammatti. Yhteenvedona voidaan todeta, että Mitchellin ja kumppanien (1999, s. 117) suunnitellun sattuman teorian mukaisesti ennakoimattomat tapahtumat olivat läsnä tämän tutkimuksen uramuutoksissa ja teoriassa painotetut rohkeus, kokeilun halu ja joustavuus kuvastuivat tilaisuuksien luomisena ja sattumien hyödyntämisenä.

Tämän tutkimuksen kertomuksissa esitetyt uramuutokseen johtaneet syyt ovat pitkälti samansuuntaisia kuin aiemmissa uramuutostutkimuksissa löydetty asiat. Tyytymättömyys työhön ja palkkaukseen, heikot vaikutusmahdollisuudet ja vähäiset merkityksellisyyden kokemukset työssä sekä arvostiriidat ovat usein raportoituja uramuutokseen johtaneita tekijöitä (Masdonati, 2017; Maerz & Kmitta, 2012; Doering & Rhodes, 1989). Hostetlerin ja kollegoiden (2007, s. 85) mukaan aikuiset mainitsevat usein uudelle koulutuspolulle lähtemisen syinä kehittymisen halun ja toiveet uralla etenemisestä. Myös tämän tutkimuksessa kertomuksissa korostui kehittymisen halu ja muina uramuutosyinä erottuivat matkustamopalvelualan epävarma työtilanne ja heikentyneet työehdot.

Kahdessa kertomuksista kuvattiin, että työn epävarmuus ja työn muutoksiin liittyvät taloudelliset huolet olivat niin suuria, että ne pakottivat

matkustamopalvelutyöhön vahvasti sitoutuneet henkilöt kouluttautumaan uuteen ammattiin. Kertomuksissa todettiin, että ensisijaisena toiveena oli jatkaa matkustamopalvelutyössä, mutta tulevaisuuden toimeentulo haluttiin varmistaa toiselle ammatilla. Yleisten työhön liittyvien epävarmuuskokemusten lisäksi muutamista kertomuksista ilmeni, että matkustamopalvelutyö muutoksineen ei ollut enää vuosiin tuntunut omalta ja alan vaihtoa oli harkittu jo pitkään. Uudelle alalle kouluttautuminen nähtiin mahdollisuutena uralla etenemiseen ja henkilökohtaiseen kehittymiseen.

LaPointe (2014, s. 22) kirjoittaa, että muutostilanne tai katkos työssä voi antaa yksilölle tarkasteluetaisyyttä omaan työhön ja tehdä tilaa toimijuudelle ja uramuutokselle, kun ihminen pääsee kokonaisvaltaisesti irtautumaan työstään. Myös tässä tutkimuksessa työn muutostilanne sai osallistujat miettimään syvällisesti elämänteemojaan ja -arvojaan sekä uratoiveitaan. Tutkimuksen neljässä kertomuksessa muutostilanteessa herännyt toimijuus näyttäytyi Savickasin (2013, s. 155–161) uramuuntuvuudelle ominaisena vaiheittaisena etenemisenä, joka ilmeni tulevaisuussuuntautuneena uusiin uramahdollisuuksiin liittyvänä kiinnostuksena ja tiedonhankinatana sekä päätöksentekona ja hakeutumisena uusille koulutuspoluille. Näitä toimijuuden muotoja voidaan Vanhalakka-Ruohon (2015) mukaan kutsua elämänkulun muutoksiin liittyviksi suunnanotoiksi. Näissä suunnanotoissa kuvastui myös Hanhimäen ja kumppanien (2021, s. 321–322) esittämä ammatilliselle toimijuudelle tyypillinen oman työn kriittinen tarkastelu, joka perustuu menneisyyden kokemuksille, nykytilanteen tutkimiselle ja tulevaisuuden odotuksille. Kolmessa tutkimuksen kertomuksessa uramuutoksen päämäärä oli selkeytynyt jo muutostilanteen alkuvaiheessa ilman vaiheittaisia suunnanottoja. Näissä kertomuksissa toimijuus näkyi sattuman siivittämien tapahtumien rohkeana hyödyntämisenä ja sen jälkeen suoraviivaisena ja määrätietoisena etenemisenä kohti asetettua uratavoitetta.

Toisen tutkimuskysymyksen avulla haluttiin selvittää uudelle koulutuspolulle lähteneiden tulevaisuuden suunnitelmia. Kahdessa kertomuksessa kuvattiin matkustamopalvelualaa toiveammattiksi, josta ei

haluttu luopua, vaikka alan tulevaisuus näytti epävarmalta. Viidessä muussa kertomuksessa tavoitteena oli uramuutos uudelleen kouluttautumisen avulla. Tutkimuksen kolme mallitarinaa rakentuivat kertomusten urapäämäärien ja ensimmäisen analyysivaiheen keskeisten teemojen avulla. Mallitarinoissa tiivistyvät narratiivisen aineiston tulkinnan kautta myös tutkimuksen tulokset. Hännisen (2000, s. 95) mukaan mallitarinoiden merkitys narratiivisessa tutkimuksessa näkyy informatiivisuuden ohella myös siinä, että niiden avulla on helppo jakaa kokemuksia, rohkaista muita samassa tilanteessa olevia ja jäsentää elämää epävarmoina aikoina.

Merkityksellisyyden metsästäjän tarinan uravalinnassa korostuivat elämän tärkeiden teemojen ja arvojen merkitys. Elämän hallittavuus oli parantunut uudessa työssä ja työskentely lasten ja perheiden parissa koettiin arvokkaaksi ja merkitykselliseksi. Onnistunut uramuutos oli tuonut harmoniaa elämään ja luonut uusia näköaloja tulevaisuuden opiskelumahdollisuuksille ja kehittymiselle. Tasapainon etsiminen yksityiselämän ja työelämän välillä ja elämän arvoihin liittyvät näkemykset heijastuvat tyypillisesti nykypäivän uravalinnoissa (Savickas, 2013. s. 165, 241).

Sattuman siivittämässä mallitarinassa avautui työelämän muutostilanteessa uusi, ennalta-aavistamaton ura. Kertomuksissa korostuivat sattuman tarjoama mahdollisuus, joka myös osattiin hyödyntää rohkeasti sekä uramuutokseen otollinen elämäntilanne. Kiinnostavien opintojen parissa suunnattiin aikailematta kohti uutta uratavoitetta ja jännittävää elämänvaihetta: 30-vuotinen ura matkustamopalvelutyössä esitettiin kertomuksissa jo koettuna, eikä alan tulevaisuutta nähty enää kovin lupaavana.

Uupumattoman uramuuntajan tarinasta käy ilmi, että aktiivinenkaan uran rakentaminen ei aina tuota toivottua lopputulosta. Työmarkkinoiden ennakoimattomuus ja työn muutokset voivat näkyä urajumeina jopa unelma-ammattissa. Uupumattoman uramuuntajan tarinassa kuvastuu työhön liittyvistä vastoinkäymisistä huolimatta optimistisuus, vahva usko omiin mahdollisuuksiin ja jatkuva kehittymisen halu.

Tämän tutkimuksen kertomuksien keskeisiä teemoja on jäsennetty Mitchellin ja kollegoiden (1999) suunnitellun sattuman teorian ja Savickasin (2013) kuvaaman uran rakennusteorian ja uramuuntuvuuden ulottuvuuksien avulla. Tutkimuksen kertomuksia ovat taustoittaneet työn muutokset ja ilmailualan kaksoiskriisi, joka alkoi 2020 koronakeväänä. Johtopäätöksenä tutkimukseni kertomuksista voidaan sanoa, että työelämän kriisi toimi muutosyllykkeenä uudelle koulutuspolulle lähtemiseen. Kertomuksissa muutos nähtiin mahdollisuutena uuteen uraan ja elämänvaiheeseen. Muutoksiin liittyviä valintoja ohjasivat ensisijaisesti tilanteen tiedostaminen ja tulevaisuussuuntautunut tavoitteellinen toiminta.

Kertomuksissa korostui ilmailualan kriisissä esiin nousut matkustamopalvelualan epävarmuus. Matkustamopalvelutyötä vertailtiin muihin ammatteihin, jonka jälkeen siirryttiin uudelleen kouluttautumisen avulla tavoittelemaan uramuutosta varmemmaksi koetulle alalle. Kertomuksissa heijastuivat myös kehittymisen halu ja toiveet etenemisestä uralla. Itseluottamus ja kyky ohjata omaa uramuutosta ja opiskelua sekä pystyvyyden tunne tavoitteiden saavuttamisessa kuvastuivat kaikissa kertomuksissa.

Kertomuksien uramuutoksiin liittyvissä suunnanotoissa ja valinnoissa painottuivat yksilölliset asiat. Muutostarve näyttäytyi yksilöllisinä toiveina ja yksityiselämää huomioivina päätöksinä. Kertomusten koulutusvalintoja ohjasivat haastateltujen omakohtaiset ja tärkeät elämänarvot ja -teemat. Myös eteneminen kohti uramuutosta oli yksilöllistä. Osalla se oli vaiheittaista ja pohtivaa ja osalla aikailematonta ja suoraviivaista.

Tutkimustapana narratiivisuus on monipuolisuudessaan antoisa, mutta samalla vaativa. Tutkimusote edellyttää perehtymistä narratiivisuuden moninaisiin menetelmiin ja syvällistä tutustumista tutkimuksen aineistoihin. Riessmanin (2008) mukaan kertomukset tarjoavat laaja-alaista tietoa ilmiöistä, mutta vasta aineiston tulkinnan avulla on mahdollista luoda uusia näkökulmia ympäröivän maailman monimutkaisiin tapahtumiin. Tässä tutkimuksessa tulkinnallisuus näkyi varsinkin narratiivisen analyysin tyypittelyyn ja juonianalyysiin perustuneissa mallitarinoissa.

6.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusaiheita

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saavuttaa syvälinen ja monipuolinen käsitys tutkittavasta ilmiöstä (Aaltio & Puusa, 2020). Tutkijoiden mukaan uusia näkökulmia tarjoava, rikas ja tulkinnallisesti osuva kuvaus on tärkeä perusta laadullisen tutkimuksen arvioinnissa. Eskola ja Suoranta (1998) painottavat luotettavuuden arvioinnissa tutkimusprosessin rehellistä ja avointa kuvausta sekä tutkijan subjektiviteetin myöntämistä ja selontekoa osallistumisesta tutkimusprosessiin. Tuomi ja Sarajärvi (2009, s. 140–141) nostavat esiin luotettavuutta arvioitaessa tutkimustyön johdonmukaisuuden sekä selkeät ja riittävät tiedot tutkimuksen tekemisestä. Olen pyrkinyt toteuttamaan kaikkia näitä laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä asioita koko tutkimukseni ajan ja kirjoittamaan niistä selkeästi ja yksityiskohtaisesti tutkimukseni edetessä.

Perinteinen tapa arvioida määrällisiä tutkimuksia on tarkastella niitä validiteetin eli tutkimuksen pätevyyden ja reliabiliteetin eli luotettavuuden näkökulmasta (Eriksson & Kovalainen, 2008). Tutkijoiden mukaan reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta, eli sitä pääseekö toinen tutkija samoihin tutkimustuloksiin noudattamalla tutkimuksen vaiheita, kuten ne tutkimuksessa on kuvattu ja validiteetilla puolestaan tarkoitetaan sitä, että tutkimukseen valittu mittari mittaa juuri sitä, mitä sen on tarkoitus mitata.

Riessman (2008, s. 184–185) esittää, että validiteetin ja reliabiliteetin soveltaminen narratiivisten tutkimusten arviointiin on ongelmallista, koska kertomuksellinen tutkimus perustuu tulkinnalliseen ja konstruktivistiseen lähestymistapaan, missä todellisuutta kyseenalaistetaan ja yhden totuuden tavoittelu ei ole päämääränä. Lähtökohtaisesti samat tutkimustulokset, yleistettävyyys tai objektiivisuus eivät ole narratiivisen tutkimuksen tavoitteena, vaan kerronnallisuuden avulla pyritään kuvailemaan elämän tapahtumia ja monimuotoisuutta ihmisten omalla äänellä (Heikkinen, 2018).

Heikkinen (2018) esittää reliabiliteetille ja validiteetille vaihtoehtoisena luotettavuuden arviointitapana Kvalea (1994) mukaillen viittä erillistä validointiperiaatetta. Heikkinen ja Syrjälän (2007, s. 149) kuvailevat, että

validoinnilla tarkoitetaan prosessia, missä ymmärrys maailmasta rakentuu vähitellen tiedon lisääntyessä. Tutkijat kirjoittavat, että validointiperusteet on laadittu soveltumaan narratiivisen tutkimuksen tulkinnalliseen ja konstruktiviseen lähestymistapaan.

Heikkinen ja Syrjälä (2007, s. 149) kirjoittavat, että ensimmäinen validointiperiaatteista on historiallisen jatkuvuuden periaate. Tutkijat kuvaavat, että historiallisen jatkuvuuden periaatteen mukaisesti tutkimusprosessin pitää kytkeytyä johonkin tiettyyn historialliseen hetkeen. Historiallisen jatkuvuuden periaatteen mukaan olen kuvannut ja sijoittanut tutkimukseni tapahtumat ajallisesti covid-19 pandemian aikakauteen ja olen myös selostanut tekstissä kuvattujen muutoksien taustoja tarkasti.

Toinen periaate on refleksiivisyyden periaate. Sillä tarkoitetaan tutkijan ymmärrystä tutkimuksen kohteesta (Heikkinen & Syrjälä, 2007, s. 152–153). Olen työskennellyt pitkään matkustamopalvelualalla ja tunnen työn ja alan käytännöt hyvin. Tutkimuksen sisäpiiriläisenä tulkintojen tekeminen oli minulle vaivatonta, mutta samalla pidin koko tutkimusprosessin ajan mielessäni, että aihepiirin tuttuus voi myös vaikuttaa tulkintoihini niitä kaventavasti tai yksinkertaistavasti. Olen kuvannut tutkimuksen etenemistä yksityiskohtaisesti ja aineistoani sekä menetelmiäni selkeästi, jotta lukijan olisi helppo arvioida ajatuskulkujani ja tutkimuksellisia valintojani.

Kolmannella dialektisuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että sosiaalinen todellisuus ja tulkinnat rakentuvat vuorovaikutteisena ja keskustelevana prosessina (Heikkinen & Syrjälä, 2007, s. 154–155). Työssäni korostuu Heikkisen (2018) kuvaama narratiiviselle tutkimukselle ominainen moniäänisyyden periaate, joka ilmenee aineistosta poimittujen sitaattien ja juonellisten mallitarinoiden kautta. Olen luetuttanut lainaukset sekä mallitarinat tutkimukseeni osallistuneilla henkilöillä ja sain heiltä arvokasta palautetta työstäni. Lisäksi tutkimukseeni ovat tutustuneet ennen sen valmistumista kaksi tutkielmaseminaariryhmäni opiskelijoista, joiden kanssa olen käynyt antoisaa ja hyödyllistä keskustelua tutkimukseni menetelmistä ja tekstin luettavuudesta.

Neljäs periaate on toimivuuden periaate. Toimivuuden keskeinen ajatus on, että tutkimuksella tuotetaan jotain hyödyllistä ja käyttökelpoista (Heikkinen & Syrjälä, 2007, s. 156–158). Heikkisen ja Syrjälän (2007) mukaan onnistunut tutkimus on myös eettisesti kestävä. Pidän tarkasti huolta siitä, että tutkimukseen osallistujat eivät ole missään vaiheessa tutkimusta olleet tunnistettavissa ja tutkimus on toteutettu hyvän tutkimuskäytännön (2023) eettisiä periaatteita noudattaen. Olen tulkinut aineistoa noudattamalla aineistoni kertomusten tarkoitusta ja tunnelmaa. Työelämän muutoksiin ja aikuiskoulutukseen liittyvä aihepiiri on 2020-luvun työelämän murroksessa ajankohtainen ja urakertomukset tarjoavat esimerkkejä ja näkökulmia muutostilanteisiin ja uraan liittyviin suunnanottoihin. Tutustuminen uramuutoskertomuksiin on hyödyllistä myös ohjausalan opiskelijoille ja ohjaustehtävissä työskenteleville.

Viidentenä periaatteena on havahduttavuuden periaate, millä kuvataan tutkimuksen uskottavuutta (Heikkinen & Syrjälä, 2007, s. 159–160). Luetuttuani osanottajilla katkelmia tekstistäni ja aineistosta poimittuja sitaatteja he antoivat hyvää palautetta sitaattien aidosta tunnelmasta ja osuvista kuvauksista. Olen pyrkinyt kirjoittamaan tutkimukseni selkeäkielisesti ja alkuperäisiä ilmaisuja hyödyntämällä, mikä on lisännyt tekstin todentuntua. Havahduttavuudella tavoitellaan myös uusien näkökulmien avautumista lukijalle (Heikkinen, 2018). Yhtenä tavoitteenani on tässä tutkimuksessa ollut se, että lukija pääsee tekstin mukana uramuutosmatkalle, joka suuntaa uusille koulutuspoluille.

Tutkimukseni vahvuudet ovat aiheen ajankohtaisuus ja yhteiskunnallinen merkittävyys, sillä työn rakenteelliset ja sisällölliset muutokset ovat osa nykypäivän työelämää. Toisena tutkimuksen vahvuutena näen sen, että kaikissa haastatteluissa oli luottamuksellinen ja avointa vuorovaikutusta tukeva ilmapiiri. Tutkimuksen moniäänisyyttä lisäsi se, että mukana oli eri ikäisiä ja erilaisen työkokemuksen omaavia matkustamopalvelualan ammattilaisia.

Tutkimukseni rajoitteena on se, että kaikki mukana olleet seitsemän kertomusta kuvastivat onnistuneita suunnanottoja ja sujuvia uudelle koulutuspolulle siirtymisiä työelämän muutoksessa. Mallitarinoissa ei ollut yhtään traagista kertomusta ei niin hyvin sujuneesta tai kokonaan toteutumatta

jääneestä uramuutoksesta. Jatkossa on tärkeää tutkia onnistumisten ohella aikuisten uranvaihtajien kertomuksia epäonnistista uramuutoksista ja uudelle koulutuspolulle lähtemiseen liittyvistä ongelmista ja esteistä.

Tutkimuksen kertomuksissa nousivat yllättävän voimakkaasti esiin koronapandemian aikaiset irrallisuuden, yksinäisyyden ja näkymättömän henkilöstötyön kokemukset. Puusa ja kumppanit (2014, s. 112) kirjoittavat, että narratiivisen organisaatiotutkimuksen avulla on mahdollista löytää uudenlaisia näkökulmia henkilöstön ja johdon välisen dialogin edistämiseen: Kerronnallisen tutkimustavan avulla voidaan esittää ja tehdä näkyväksi yrityksessä vallitsevia ajatusmalleja ja vakiintuneita toimintatapoja. Tutkijoiden mukaan narratiivinen organisaatiotutkimus tarjoaa mahdollisuuden saattaa yhteen henkilöstön, johdon ja tutkijan äänet sekä merkitysmaailmat ja avartaa kokoavien kertomusten avulla kaikkien näkemyksiä. Narratiivinen organisaatiotutkimus on mielestäni sopivan elämänläheinen ja moniääninen tutkimusote, kun haetaan uusia tapoja ymmärtää muutoksia ja rakentaa toimivaa yhteistyötä erilaisissa organisaatioissa.

Tulevaisuuden mielenkiintoisena tutkimusaiheena pidän myös tähän tutkimukseen perustuvaa jatkotutkimusta, jossa selvitetään mukana olleiden henkilöiden uramuutospyrkimyksien toteutumista. Samalla tarkasteltaisiin uuteen työhön siirtymiseen liittyvää toimijuutta ja ammatillisen identiteetin kehittymistä. Jatkotutkimus olisi kiintoisaa toteuttaa kokemuksellista ja henkilökohtaista tietoa tarjoavien elämäkertakirjoitelmien avulla.

Tämä tutkimus on tarjonnut elämänmakuisia ja yksilöllisiä kertomuksia siitä, miten työn muutostilanteessa on lähdetty uudelle koulutuspolulle ja kohti uramuutosta. Narratiivinen tutkimusote soveltui hyvin kuvaamaan matkustamopalvelualan henkilöiden kokemuksia muutoksessa. Narratiivisen tutkimustavan ehdottomana etuna ovat osanottajien moniääniset ja omakohtaiset kertomukset, jotka tarjoavat elämän tapahtumiin uudenlaisia näkökulmia, innostavat muutoksiin ja luovat perustaa uusille, kiehtoville kertomuksille.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 177–188). Gaudeamus.
- Abbott, H. P. (2021). *The Cambridge introduction to narrative* (3. painos). Cambridge University Press.
- Ahn, J., Dik, B. J. & Hornback, R. (2017). The experience of career change driven by a sense of calling: An Interpretative Phenomenological Analysis approach. *Journal of Vocational Behavior*, 102, 48–62.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.jvb.2017.07.003>
- Akkermans, J., Seibert, S. E. & Mol, S. T. (2018). Tales of the unexpected: Integrating career shocks in the contemporary careers literature. *SA Journal of industrial Psychology/SA. Tydskrif vir Bedryfsielkunde*, 44(0), a1503.
<https://doi.org/10.4102/sajip.v44i0.1503>.
- Almiala, M. (2008). Mieli paloi muualla – opettajan työuran muutos ja ammatillisen identiteetin rakentuminen. [Väitöskirja, Joensuun yliopisto].
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8725/urn_isbn_978-952-219-171-7pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Arthur, M. B. (1994). The Boundaryless career: a new perspective for organizational inquiry. *Journal of Organizational Behavior* 15(4), 295–306.
<https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.1002/job.4030150402>.
- Arthur, M. B & Rousseau, D. M. (1996). Introduction: The Boundaryless Career as a New Employment Principle. Teoksessa M. B. Arthur & D. M. Rousseau (toim.) *The Boundaryless Career: A New Employment Principle for a New Organizational Era* (s. 3–20). Oxford University Press.
- Arthur, M. B. & Lawrence, B. S. (1984). Perspective on environment and career. An introduction. *Journal of Occupational Behaviour*, 5(1), 1–8.
<https://doi.org/10.1002/job.4030050102>.

- Asplund, R., Kauhanen, A. & Vanhala, P. (2015). Ammattirakenteet murtuvat – Mihin työntekijät päätyvät ja miksi? Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA.
- Barnett, R. (2012). Learning for an unknown future. *Higher Education Research & Development* 31(1), 65–77. <https://doi.org/10.1080/07294360.2012.642841>.
- Berg, M. van den, Signal, T. L. & Gander, P. H. (2019). Perceived Workload is Associated with Cabin Crew Fatigue on Ultra_Long Range Flights. *The International Journal of Aerospace Psychology*, 29, 74–85. <https://doi.org/10.1080/24721840.2019.1621177>.
- Bergman, A. & Gillberg, G. (2015). The Cabin Crew Blues. Middle-aged Cabin Attendant and Their Working Conditions. *Nordic journal of working life studies* 5(4), 23–39. <https://doi.org/10.19154/njwls.v5i4.4842>.
- Bold, C. (2012). *Using narrative in research*. Sage.
- Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible words*. Harvard University Press.
- Brown, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis a practical guide*. Sage.
- Denzin, N. (1989). *Interpretive Biography*. Qualitative Research Methods. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781412984584>.
- Denzin, N. & Lincoln, Y. (2005). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.), *The SAGE handbook of qualitative research*, (3. painos, s. 1–32). Sage.
- Doering, M. M. & Rhodes, S. R. Changing Careers: A Qualitative Study. *The Career Development Quarterly* 37(4), 316–333. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1989.tb00672.x>.
- Drosos, N., Theodoroulakis, M., Antoniou, A. & Rajter I. C. (2021). Career Services in the post COVID-19 era: A paradigm for career counseling unemployed individuals. *Journal of Employment Counseling*, 58(1), 36–48. <https://doi.org/10.1002/joec.12156>.
- Edwards, R. & Holland, J. (2013). *What is qualitative interviewing*. Bloomsbury.
- Eriksson, P. & Kovalainen, A. (2008). *Qualitative Methods in Business Research*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9780857028044>.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.

- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P. & Paloniemi, S. (2014). Miten käsitteellistä ammatillista toimimijuutta työssä? *Aikuiskasvatus*, 34(3), 202–214. <https://doi.org/10.33336/aik.94100>.
- Guba, E. & Lincoln, Y. (1998). Competing paradigms in Qualitative research. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.), *The Landscape of Qualitative Research: Theories and Issues* (s. 195–220). Sage.
- Gunz, H. P. & Piperl, M. A. (2007). Introduction. Teoksessa H.P. Gunz & M.A. Piperl (toim.), *Handbook of Career Studies* (s. 1–10). Sage.
- Hall, D.T. (1976). *Careers in organizations*. Goodyear.
- Hall, D. T. (1996). Protean careers of the 21st century. *Academy of Management Executive* 10(4), 8–10. <https://www.jstor.org/stable/4165349>.
- Haltia, N., Leskinen, L. & Rahiala, E. (2014). Avoimen korkeakoulun opiskelimuotokuva 2010-luvulla. Opiskelijoiden taustojen, motiivien ja koettujen hyötyjen tarkastelua. *Aikuiskasvatus* 34(4), 224-258. <https://doi.org/10.33336/aik.94105> .
- Hanhimäki, E., Vähäsantanen, K. & Rantanen J. (2021). Toimijuuden ja identiteetin yksilölliset ja sosiaaliset painotukset korkeakoulutettujen urapoluilla. *Aikuiskasvatus*, 41(4), 319-332. <https://doi.org/10.33336/aik.112753>.
- Harman, W. S., Lee, T. W., Mitchell, T. R., Felps, W. & Owens, B. P. (2007). The Psychology of Voluntary Employee Turnover. *Current Direction in Psychological Science* 16(1), 51–54. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00474.x>.
- Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. (2007). Tutkimuksen arviointi. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.), *Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. (2. tarkastettu painos, s. 144–162).
- Heikkinen, H. L. T. (2018). Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* (5. uudistettu ja täydennetty painos). PS-kustannus.

- Heppner, M. J. (1998). The Career Transition Inventory: Measuring Internal Resources in Adulthood. *Journal of Career Assessment*, 6(2), 135–145.
<https://doi.org/10.1177/106907279800600202>.
- Hochschild, A. R. (2003). *The managed heart: Commercialization of human feeling* (2. painos). University of California Press.
- Hodkinson, P. & Sparkes, A. C. (1997). Careership: a sociological theory of career decision making. *British Journal of Sociology of Education* 18(1), 24–44.
<https://doi.org/10.1080/0142569970180102> .
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (1995). *The Active Interview*. Sage.
- Hostetler, A. J., Sweet, S. & Moen, P. (2007) Gendered career paths: A life course perspective on returning to school. *Sex roles* 56, 85–103.
<https://doi.org/10.1007/s11199-006-9150-8>.
- Hyvärinen, M. (2017). Kertomushaastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. 7. luku. Vastapaino.
- Hänninen, V. (1999). Sisäinen tarina, elämä ja muutos. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. (5. painos). Tampereen yliopistopaino.
<https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5597-5>.
- Hänninen, V. (2018). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* (5. uudistettu ja täydennetty painos). PS-kustannus.
- Juhila, K. (ei pvm.). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 10.11.2023.
- Juhila, K. (ei pvm.). Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 10.11.2023.

- Järvensivu, A. 2010. *Tapaus työelämä ja voiko sitä muuttaa?* Tampereen Yliopistopaino.
- Järvensivu, A. 2014. Sukupolvi on osa työelämätarinaa. Teoksessa A. Järvensivu, R. Nikkanen & S. Syrjä (toim.), *Työelämän sukupolvet ja muutoksissa pärjäämisen strategiat* (s. 60–65) Tampere University Press.
- Kallio, A. (ei pvm.). Litterointi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 12.11.2023.
- Kantola, A. (2022). Epävakauden aika. Teoksessa A. Kantola, S. Aaltola, L. Haikkola, L. Junnilainen, E. Luhtakallio, P. Patana, J. Timonen, & P. Tuominen. *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutoksen syöt tarinat*. Gaudeamus.
- Kim, N. (2022). A literature review on career chance experiences: Conceptualization and sociocultural influences on research. *Journal of Employment Counseling* 59(3), 128–143. <https://doi.org/10.1002/joec.12183>.
- Kinnari, H. (2020). *Elinikäinen oppiminen ihmistä määrittämässä: genealoginen analyysi EU:n, OECD:n ja Unescon politiikasta*. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Koivunen, M., Lämsä, A.-M. & Heikkinen, S. (2012). Ura siirtymät muuttuvassa työelämässä – Analyysi urasiirtymän käsitteestä. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun Working paper N:o 371/2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4663-0>. Viitattu 10.12.2023.
- Krumboltz, J. D. (2009). The Happenstance Learning Theory. *Journal of Career Assessment* 17(2), 135-154. <https://doi.org/10.1177/1069072708328861>.
- Kuurila, E. (2014). *Uraohjaus ja urasuunnittelu ammattikorkeakoulussa*. [Väitöskirja, Turun yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5771-2>.
- Lairio, M., Penttinen, L. & Penttilä, M. (2007). Akateeminen urasuunnittelu ja työelämään siirtyminen. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.), *Opiskelijalähtöinen ohjaus yliopistossa* (s. 7–13). Jyväskylän yliopisto.

- LaPointe, K. (2014). Tilaa mielekkäälle työlle. *Aikuiskasvatus*, 34(1), 17–28.
<https://doi.org/10.33336/aik.94071>.
- Lähteenmäki, S. (1995). "Mitä kuuluu – kuka käskää": Yksilöllinen urakäyttäytyminen ja sitä ohjaavat tekijät suomalaisessa liiketoimintaympäristössä – vaihemallin mukainen tarkastelu. [Väitöskirja, Turun kauppakorkeakoulu]. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja.
- Maertz, C. P. Jr. & Kmitta, K. R. (2012). Integrating turnover reasons and shocks with turnover decision processes. *Journal of Vocational Behavior* 81, 26–38.
<https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.04.002>.
- Marttila, L. (2015). Ura kerronnallisena työnä – ammattikorkeakoulun opettajat kertojina. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto].
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9809-1>.
- Masdonati, J., Fournier, G. & Lahrizi, I. Z. (2017) The Reasons Behind a Career Change Through Vocational Education and Training. *International Journal of Research in Vocational Education and Training* 4(3), 249–269.
<https://doi.org/10.13152/IJRVET.4.3.4>.
- McIllveen, P. & Patton, W. (2007). Narrative career counselling. Theory and exemplars of practice. *Australian Psychologist*, 42(3), 226-235.
<http://dx.doi.org/10.1080/00050060701405592>.
- McMahon, M. (2018). Narrative career counselling: A tension between potential, appeal, and proof. Introduction to the special issue. *Australian Journal of Career Development*, 27(2), 57–64.
<https://doi.org/10.1177/1038416218785537>.
- McNeely, E., Mordukhovich, I., Tideman, S., Gale, S. & Coull, B. (2018) Estimating the health consequences of flight attendant work: comparing flight attendant health to the general population in a cross-sectional study. *BMC Public Health* 18. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5221-3>.
- Nogues, S., Tremblay, D-G., Mansour, S. (2021). Job demands and Job resources Among Western Airline Cabin Crews: A Comparative Study of Canadian, German, and French Flight Attendants. *Journal of Aviation/ Aerospace*

- Education & Research*, 30(1), 88–107.
<https://doi.org/10.15394/jaaer.2021.1882>.
- OECD (2021). *OECD skills Outlook 2021: Learning for Life*. OECD Library. (2020).
<https://doi.org/10.1787/0ae365b4-en>. Viitattu 15.06.2023.
- Onnismaa, J. (2007). *Ohjaus ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta*.
 Gaudeamus.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3. painos). Sage.
- Patton, W. & McMahon, M. (2006). *Career development and systems theory*.
Connecting theory and practice. Sense Publishers.
- Peavy, R. V. (1999). *Sosiodynaaminen ohjaus Konstruktioistinen näkökulma 21*.
vuosisadan ohjaustyöhön. Jyväskylän yliopisto.
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis.
International journal of qualitative studies in education, 8(1), 5–23.
<https://doi.org/10.1080/0951839950080103>.
- Puusa, A., Mönkkönen, K. & Hytti, U. (2014) Narratiivisuus organisaatiotarinan
 rakentamisessa. *Hallinnon tutkimus* 33(2), 366–374.
<https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/98665/56819>.
- Pyöriä, P., Ojala, S. & Nätti, J. (2019). Työelämän muutokset ajassamme.
 Teoksessa T. Heiskanen, S. Syvänen, & T. Rissanen (toim.), *Mihin työelämä
 on menossa? – tutkimuksen näkökulmia* (s. 137–167).
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-006-9>.
- Pyöriä, P. (2020). Työurien tutkimus. Teoksessa S. Ojala & P. Pyöriä (toim.),
Pirstoutuvatko työurat? Teollisuusalat talouden ja teknologian murroksissa (s.
 95–143). Tampere University Press.
- Riessman, C. Kohler. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage.
- Ruohotie, P. (2005). Urakehitys ja kehittävä vuorovaikutus. Teoksessa E. Poikela
 (toim.), *Osaaminen ja kokemus: työ, oppiminen ja kasvatus* (s. 200–218).
 Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406021527>.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. (2017). Kertomushaastattelu. Teoksessa M.
 Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun
 käsikirja*. 21. luku. Vastapaino.

- Savickas, M. L. (1997). Career Adaptability: An Integrative Construct for Life-Span Life-Space Theory. *The Career Development Quarterly* 45, 247–259. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1997.tb00469.x>.
- Savickas, M. L. (2002). Career Construction: A Developmental Theory of Vocational Behavior. Teoksessa Duane Brown and Associates. *Career Choice and Development* (4. painos). Jossey-Bass.
- Savickas, M. L. (2012). Life Design: A Paradigm for Career Intervention in the 21st Century. *Journal of Counseling & Development*, 1(90), 13–19. <https://doi.org/10.1111/j.1556-6676.2012.00002.x>.
- Savickas, M. L. (2013). Career Construction Theory and Practice. Teoksessa S. D. Brown & R. W. Lent (toim.), *Career Development and counseling: Putting theory and research to work* (2. painos, s. 147-183). Wiley.
- Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J.-P., Duarte, M. E., Guichard, J., Soresi, S., Van Esbroeck, R. & Van Vianen, A. E. M. (2009). Life Design: A Paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behaviour* 75(3), 239–250. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.04.004>.
- Savickas, M. L. & Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilitie Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 661–673. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.01.011>.
- Siltala, J. (2017). *Keskiluokan nousu, lasku ja pelot*. Otava.
- Sitra. (2017). *Työelämä tutkimus*. <https://www.sitra.fi/uutiset/alan-vaihto-aikuisialla-suosittua-mutta-tyolasta/>. Viitattu 1.11.2023.
- Smith, B. (2016). Narrative analysis. Teoksessa E. Lyons & A. Coyle (toim.) *Analysing qualitative data in psychology* (2. painos, s. 202–221). Sage.
- Stead, G. B. & Bakker, T. M. (2009). Self in career theory and counselling: a discourse analysis perspective. *British Journal of Guidance & Counselling* 39, 45–60. <https://doi.org/10.1080/03069880903408646>.
- Stead, G. B. & Bakker, T. M. (2010). Discourse analysis in career counselling and development. *The Career Development Quarterly* 59(1), 72–86. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2010.tb00131.x>.

- Suomisanakirja. <https://www.suomisanakirja.fi>. Viitattu 15.9.2023.
- Syrjälä, L. (2018). Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* (5. uudistettu ja täydennetty painos). PS-kustannus.
- Terry, G., Hayfield, N., Clarke, V. & Braun, V. (2017). Thematic Analysis. Teoksessa C. Willig & W. Stainton-Rogers (toim.), *The SAGE Handbook of Qualitative Reserach in Psychology* (s. 17–36). Sage. <https://dx.doi.org/10.4135/9781526405555>.
- Teräs, M. & Toiviainen, H. (2014). Kehittävä teema-analyysi kasvatustieteen tutkimusmenetelmänä. *Aikuiskasvatus*, 34(2), 84–95. <https://doi.org/10.33336/aik.94084>.
- Timonen, E., Silvonen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. (2016). Nuorten uramuuntuvuus toisen asteen opintojen alussa. *Psykologia*, 51(3), 191–208. www.psykologia.fi/arkisto/vanhat-numerot/vanhat-numerot-ghost/417-psykologia-03-2016/tieteelliset-artikkelit/528-nuorten-uramuuntuvuus-toisen-asteen-opintojen-alussa. Haettu 10.12.2023.
- Tuomi, I., Hautamäki, A. & Ketamo, H. (2021). *Työmarkkinatieto digitalisoituvassa Suomessa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:24. Valtioneuvoston julkaisuarkisto Valto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-271-8>. Viitattu 10.11.2023.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Tammi.
- Valtioneuvoston julkaisuja 2023:8. *Vahva ja välittävä Suomi*. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>. Viitattu 10.11.2023.
- Vanhalakka-Ruoho, M. (2007). Nuorten elämänkulun suunnittelun relationaalisia аспекteja. Teoksessa P-K. Juutilainen (toim.), *Suhteita ja suunnanottoja. Näkökulmia nuorten ohjaukseen* (s. 9–33). Joensuun yliopisto
- Vanhalakka-Ruoho, M. (2014). Toimijuus elämänkulussa – ohjaustyön perusta? *Aikuiskasvatus*, 34(3), 192–201. <https://doi.org/10.33336/aik.94099>.

- Vanhalakka-Ruoho, M. (2015). Toimijuus ja suunnanotto elämässä. Teoksessa Päivi Annika Kauppila, Jussi Silvonen & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.), *Toimijuus, ohjaus ja elämänkulku* (s. 39–54). Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1747-8>.
- Vanttaja, M. & Järvinen, T. (2006). Oppiminen ja identiteetti muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.), *Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen* (s. 27–46). PS-Kustannus.
- Varjo, J., Kalalahti, M. & Jahnukainen, M. T. (2019). "Oikein mikään ei oo mun juttu". *Rajoittuneita ja rajoitettuja siirtymiä peruskoulusta eteenpäin. Nuorisotutkimus*, 36(4), 19–34.
- Virkkala, S. (2020). *Yhteisöpedagogiksi tulemisen tarinat. Narratiivinen tutkimus pedagogisen osaamisen ja ammatillisen identiteetin rakentumisesta yhteisöpedagogiopintojen aikana*. [Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8286-7>.
- Vuokila-Oikkonen, P., Janhonen, S. & Nikkonen, M. (2001). Kertomukset hoitotieteellisen tiedon tuottamisessa. Narratiivinen lähestymistapa. Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkanen (toim.), *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä* (s. 81–115). WSOY.
- Vähäsantanen, K. & Eteläpelto, A. (2015). Professional agency, identity, and emotions while leaving one's work organization. *Professions & Professionalism*, 5(3), 1–16. <http://dx.doi.org/10.7577/pp.1394>.
- Vähäsantanen, K., Paloniemi, S. Hökkä, P. & Eteläpelto, A. (2017). *Ammatillinen toimijuus: Rakenne, mittari ja tuki*. Jyväskylän yliopistopaino.
- Wang, M. & Schultz, K. S. (2010). Employee retirement. A review and recommendations for future investigations. *Journal of Management*, 36(1), 172–206. <https://doi.org/10.1177/0149206309347957>.
- Williams, C. (2003). Sky Service: The demands of emotional labour in the airline industry. *Gender, Work and organization*, 10(5), 513–550. <https://doi.org/10.1111/1468-0432.00210>.

Åkerblad, L. (2014). *Epävarmuuden tuolla puolen Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus*. [Väitöskirja Itä-Suomen yliopisto].

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1364-7>.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelupyyntö ja tutkimuslupa

Hei,

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa kasvatustieteiden ohjausalan maisteriohjelmassa. Teen parhaillaan pro gradu -työtä, jonka työnimenä on Lennosta uudelle uralle. Tarkoitukseni on haastatella matkustamopalvelutyössä olevia henkilöitä, jotka ovat Covid-19 pandemian aiheuttamien lomautusten ja ilmailualan kriisin myötä lähteneet uudelle koulutuspolulle.

Tutkimuksellani ei ole yhteyksiä mihinkään ilmailualan yritykseen, vaan se on Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden ohjausalan maisteriohjelman opinnäytetyö. Toteutan tutkimukseeni liittyvät haastattelut etänä Zoom-yhteyden välityksellä huhtikuussa ja toukokuussa 2023. Haastattelu kestää noin tunnin ja tulen käsittelemään kerättyä haastatteluaineistoa luottamuksellisesti ja aineistoja yhdistellen, jotta tarinoiden kertoja ei tule tutkimuksen kautta tunnistettavaksi. Kuitenkin, kuten kaikissa tutkimuksissa ja kertomuksissa, anonyymikin materiaali saattaa joskus aiheuttaa arvailuja tarinan kertojasta. Tulen myöhemmin lähettämään tutkimukseni tekstikatkelmia ja sitaatteja haastatteluaineistosta luettavaksi kaikille osallistujille ja otan kaikki kommentit ja palautteen niistä kiitollisuudella vastaan. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voit myös keskeyttää tutkimukseen osallistumisen ilmoittamalla siitä minulle. Keskeyttämistapauksessa poistan osuutesi tutkimuksen aineistosta.

Olisitko halukas osallistumaan tutkimukseeni? Laitan tähän sähköpostiin tutkimusluvan ja Zoom-haastattelujen tallennusluvan liitteeksi ja voit lähettää ne allekirjoitettuna minulle takaisin tämän sähköpostin vastausliitteinä.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksestani.

Ystävällisin terveisin

Minna

Tutkimuslupa ja Zoom-tallennuslupa

Teen Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden ohjausalaan kuuluvaa pro gradu - tutkimusta- Opinnäytetyötäni ohjaa apulaisprofessori Mira Kalalahti.

Tutkimukseni aiheena on uudelle koulutuspolulle lähteminen työn muutostilanteessa. Tutkimukseni tehtävänä on kuvailla matkustamopalvelualan ammattilaisten kertomushaastatteluissa esiintyviä syitä ja sattumia, jotka ovat ilmailualan kaksoiskriisin aloittaneen COVID-19 pandemian aikana myötävaikuttaneet heidän uramuutos- ja opiskelupäätöksiinsä. Tutkimukseni menetelmänä on kertomukselliset tutkimushaastattelut, jotka tallennan Jyväskylän yliopiston zoom-etäyhden avulla. Zoom-tallennuksen jälkeen muunnan haastattelut äänitallennuksiksi, tuhoan kuvatallennukset ja litteroin materiaalin äänitallennusten avulla.

Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja tutkittavien anonymiteetin säilyttäen. Huolehdin aineiston salassapidosta myös tutkielman valmistumisen jälkeen.

Tutkimusluvan ja Zoom-tallennusluvan ohella pyydän samalla lupaa käyttää aineistoa mahdollisessa jatkotutkimuksessa.

Allekirjoittamalla tämän sopimuksen annat suostumuksesi aineiston käyttämiseen tutkimuksessani, sekä tallennusluvan ja jatkotutkimusluvan.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys